

Kiszelovics és Társa Településtervező Kft.

5000 Szolnok, Szántó körút 52. II/5.
e-mail: kiszelovicsildiko@telepulesrendezes.hu

NAGYIVÁN

KÖZSÉG

TELEPÜLÉSTERV

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

Szolnok, 2025. augusztus hó

Aláírólap

Nagyiván Község településterv Örökségvédelmi hatástanulmány munkaréséhez

Vezető településrendező tervező

Kiszelovics Ildikó

TT-1-16-0238

településmérnök, városépítési városgazdasági szakmérnök

Régész szakértő

Dr. Mali Péter

nyilvántartási szám: 21-0479

TARTALOMJEGYZÉK

<i>BEVEZETÉS</i>	4
<i>1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT</i>	4
1.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)	4
1.1.1. Településtörténet	4
1.1.2. A történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag.....	6
1.1.3. Településszerkezeti fejlődés.....	8
1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területek esetén terepbejárással	10
1.2.1. Módszertani kérdések – Jogszabályok	11
1.3. Általános geográfiai-régészeti értékelés [Örökségvédelmi vizsgálat; a)],	13
1.3.1. Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők	13
1.3.2. A belterület különleges földrajzi-régészeti értékelhetősége.....	13
1.4. A régészeti védettség részletezése [1. Örökségvédelmi vizsgálat b)].....	14
1.4.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek.....	14
1.4.2. Hatáselemzés: a településfejlesztési tervben szereplő módosítások és a régészeti védettség viszonya.....	19
1.5. A védett műemléki értékek települési értékleltára, amely értékkataszterben tartalmazza:	26
1.5.1. A világörökségi és a világörökségi várományos helyszíneket és területeket.....	26
1.5.2. Az országos építészeti örökség elemeit.....	27
1.5.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket	28
1.6. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit:.....	32
1.6.1. A településszerkezetet	45
1.6.2. Telekstruktúrát és az utcavonal vezetést	46
1.6.3. Utcaképet, vagy utcakép részletet	46
1.6.4. Egyéb településkarakter elemeket.....	48
1.6.5. Építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást	48
1.6.6. Táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet	51
1.6.7. Szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort	54
<i>2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése</i>	55
2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.....	55
2.2. A 2.1) pontban szereplő változások hatásai:	55
2.2.1. A régészeti örökségre	55
2.2.2. A történeti településre, település- és tájszerkezetre	56
2.2.3. A települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre	56
<i>3. Értékvédelmi terv</i>	57
3.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények	57
3.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása.....	57

BEVEZETÉS

Nagyiván Község örökségvédelmi hatástanulmánya a 419/2021. (VII.15.) Kormányrendelet szerint készült településtervezési munkarésze a 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet szerint készült.

Az örökségvédelmi hatástanulmány készítésénél a Lechner Tudásközpont által biztosított örökségvédelmi adatszolgáltatás (műemlékek és régészet területén), valamint a község 2017-ben készített és jóváhagyott településképi arculati kézikönyve is figyelembe vételre került.

Jelen hatástanulmány a településképi arculati kézikönyvvel együtt ad átfogó képet Nagyiván község épített értékeiről.

Nagyiván Községre vonatkozóan valamennyi, múzeumi adattárakban, szakirodalomban, levéltárakban fellelhető kiadvány és dokumentum, valamint helytörténeti kiadvány felhasználásra került, továbbá figyelembe lett véve a Polgármesteri Hivatal, és a helyi lakosok tájékoztatása, adatközlése.

Az örökségvédelmi hatástanulmány fejlesztési elképzeléseit, céljait, a fejlesztés fő irányait a településfejlesztési terv tartalmazza.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1. *A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)*

1.1.1. *Településtörténet*

(Forrás: Adatok Szolnok megye településeinek történetéből, Szolnok megyei Levéltár)

A település határában tervszerű régészeti ásatás soha nem folyt, ám a régészeti terepbejárás azt mutatja, hogy Nagyiván határa gazdag régészeti leletekben.

A település honfoglalás utáni korai megtelepedésére közvetett adatokból következtethetünk.

A falu neve oklevelekben csak a XIII-XIV. századtól fordul elő, s a Nagy megkülönböztető előtag már korán, az 1480-as években megjelenik. 1259-ben a Bár-Kalán nembeli Nána ispán birtokaként említik, 1292-ben a Hontpázmán nemzetségbeliek birtokai feküdtek itt. Nagyiván rövid ideig a Debreceni család birtoka volt. 1414-ben Egerben Nagyiván birtokot telepítésre átengedték. Az új birtokosok kötelezettséget vállaltak jobbágyok telepítésére. A településen több birtokos váltotta egymást zálogjog folytán. 1526 előtt Nagyiván egy része a Pálóczy családé volt. 1552 után a szolnoki vár török kézre kerülésével, majd a balaszentmisklósi török palánkvár megépítésével minden bizonnyal Nagyiván lakói is fokozatosan török fennhatóság alá kerülnek. Kezdetét vette a kettős hódoltság hosszú évtizedeken át tartó korszaka, amely nyilvánvalóan kedvezőtlenül érintette a falu gazdasági, és társadalmi életét.

Nagy pusztítással járt a gyulai bég 1573-as hadjárata, de a legnagyobb pusztítást a tizenöt éves háború kezdetén, a krími tatárok 1594-es betörése jelentette. Minden bizonnyal ettől az időtől fogva sorolható a lakatlan falvak közé Nagyiván. Az 1600-as évek végén hosszabb-rövidebb időre újranepekedhetett, vagy legalábbis átmenetileg lakott volt. A Rákóczi-féle szabadságharc után 1712-ben az egri káptalan megkísérli újranepešíteni, azonban 1719 táján újra elnéptelenedett a falu.

Nagyiván történelmében az 1754-es esztendő jelentett fordulópontot. 14 jobbágycsalád engedélyt kap a letelepedésre, ahol 1755 tavaszán kimérték a házhelyeket és elkezdődött a kunyhók építése, az új közösség élete. 1756-ban a helység lakói kérték, hogy számukra önálló plébániát szervezzenek, saját pappal.

1828-ban Nagyivánon 264 ház van, a lakosság száma pedig 1849 főre emelkedett. A település XVIII. Századi fejlődését minden bizonnyal több tényező is segítette. Az 1770-80-as években más, távolabbi tájakról egyre több kézműves érkezik ide.

Nagyiván forgalmi fekvése is kedvezőbb lehetett. A régi Debrecen-Szolnok só szállító út és a Füred-Debrecen só szállító út és a Füredről Nádudvarra vivő kisebb földút is keresztezte egymást.

Nagyiván lakosságának száma 1850-51-ben 1941 fő volt. A népességszám korábban tapasztalt gyors növekedése lassult.

A településen a tanya, mint birtokhasználati, és települési forma nem lett soha jellemző. A határhasználatban a birtokrendezés, illetve a XVIII. Század második felének nagyszabású árvíz- és belvízrendezése alig eredményezett számottevő változást. A XIX. Század második felében, az ország közlekedési rendszeréhez való gyenge kapcsolódással, a szántóföldi művelés térhódításának elmaradásával Nagyiván fejlődése megtorpant. A viszonylagos túlnépesedés következtében a XX. Század elejétől nagyarányú társadalmi differenciálódás kezdődött, jelentős migráció indult. A Nagyatádi féle földreform végrehajtása erős lökést adott a korábbi tendenciáknak, a birtokosok száma tehát a háború előtti időkhöz képest háromszorosára növekedett.

1930-ban 2359 ember élt Nagyivánon, a Hortobágy-széli községben ekkor élt a legtöbb ember. Ebben az időben készült el a Nagyivánt Tiszaörsszel összekötő műút.

A II. világháború után Nagyivánon is elkezdődött a termelőszövetkezetek szervezése. Az 1950-es évektől a falu lakossága stagnált, majd nagyarányú elvándorlás bontakozott ki. Mindez összefüggött azzal, hogy a település agrárjellegű maradt, és az ipari munkahelyek nagy távolságban vannak.

1.1.2. *A történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag* (Kollányiné Földi Hajnalka)

Nagyiván külterülete a tiszafüredi-kunhegyesi sík és a hortobágyi vizes-szikes pusztavidék határterületén fekszik Nyugati határát (Tiszaörs felőli területek) lösszel fedett buckavonulatok, keleti és déli határát (Kunmadaras, Hortobágy) a volt időszakos vízfolyások alkotta „tengersík vidék” jellemzi.

Nagyiván határát a történelmi időkben (XIX. - XX. század első fele) uradalmi gazdasági épületek és a legelőterületeken épített pásztorszállások jellemezték. Napjainkban is hasonló a település közvetlen környezetének táji látványa: jellegzetes külterjes legelőtáj.

A nagyiváni tájra jellemző, hogy a hullámzó, végtelen füves, kopár térséget, szikes legelőket nádasokkal tarkított, szélesmedrű, festői en kanyargó időszakos vízfolyások (Sarkad-Sáros ér egy szakasza) és az öntözőcsatornák (pl: Tiszafüredi II és III öntözőcsatorna), és a tározóhatárán lévő töltés határozott egyenes vonala szabdalja fel.

A község külterületét a természeti értékek gazdagsága jellemzi. Sokszínű élővilágnak adnak otthont a kiterjedt puszták, legelők és a szántóföldek, valamint a vízállásos, mocsaras területek széles határsávjai. (Kun-kápolnási mocsarak vadvízországa)

Nagyiván árvízmentes, enyhe kiemelkedésű vonulaton található, a történelmi időkben a magaslatokon kialakult utcahálózatu, később tervezetten, szabályos utcahálózattal kialakított kistelepülés. A laza beépítésű községközpontban a templom tornya magasodik. A lakott területek szomszédságában az idevezető utak mentén kisebb-nagyobb tanyák, valamint nagyobb területű, korábban mezőgazdasági hasznosítású majorok találhatóak, melyekben jelenleg állattartás, terménytárolás és mezőgazdasághoz kapcsolódó ipari-gazdasági tevékenység is fellelhető. A belterületet délről meghatározó látványt nyújtó, jelentős nagyságú pusztá öleli körbe. A községtől távolabb lévő, a földutakat, csatornákat szegélyező fásított területek váltják egymást a természetes növénytakarsulású gyepek rétekekkel, legelőkkel. A mélyfekvésű területeken vízállásos, nádas területek teszik még mozaikosabbá a külterületet.

A település igazgatási területe valószínűleg már időszámításunk előtt lakott terület volt. A vízjárta alföldi tájon a magaslatok voltak megtelepedésre alkalmasak, így község határában is különböző korok emlékmomai kerültek elő. Első írásos említése 1277-ből származik *Iwan* alakban: 1492 *Nagh Iwan*, 1552: *Nagy Ivan*, 1756: *Nagy Ivány*, 1837: *Nagy Ivány*, legvégül 1910: Nagyiván Községként szerepel. A település neve a János név hajdani becéző alakjából, nyelvjárási sajátossággal rövidüléssel kialakult földrajzi név.

A honfoglaló magyarok ezen a területen már az Árpád-korban megtelepedhettek: erről vallanak ugyanis a Harchalmi-temetőből előkerült dénárook. Ezt a feltevést erősíti, hogy a személynévből történő település-névadás a magyar településtörténetben az Árpád-korra, a XII-XIII. századra jellemző. A középkori település életének meghatározója a füves legelők, és a kisebb szántóterületek voltak. Nagyiván akkori megélhetési forrást biztosító tájhasználatára a tavasztól őszig legeltető állattartás, földművelés, a növények gyűjtögetése volt a legjellemzőbb.

A szomszédos falvakat is birtokló Örsi Imre végrendelete szerint 1292-ben itt a Hontpázmán nembeliek birtokai feküdtek. Később Károly Róbert király 1328-ban egy bihari és három szabolcs vármegyei falut adományoz Debreceni Dózsa nádor fiainak: Mátát, Nagymiklóst és Nagyivánt. Az évszázadokon át Szabolcs vármegyéhez tartozó település az 1400-as évek elejére pusztásodik. Az XV. században többször is változott a falu birtokosainak személye. A mohácsi csata után, 1527-ben az egész határ az egri káptalan tulajdona lesz (a település határa a XX. század közepéig a káptalan birtokában marad). 1548-ban még népes, 44 család lakta vagyonos település. A korabeli dézsmajegyzék szerint gabonátizedet búzából, árpából fizettek, és 11 méh-családot is összeírtak.

1552-ben Szolnok várának elestét követően Nagyiván lakói török fennhatóság alá kerülnek. Török hódoltság idején az ország három részre szakadása nyomán hol a török, hol a Habsburg intézményrendszerek tartják nyilván és adóztatják a hajdani település lakosságát. 1571-ben 30 házat és templomát, 1571-ben pedig 15 adózó családját említik a török adóösszeírások. A század végén Eger vára ellen felvonuló török és tatár hadak a falut feldúlják: ettől kezdve Nagyiván lakatlan pusztává lesz, csak a temploma marad meg a falunak. Az elvadult határú, lakatlan területet a Rákóczi-féle szabadságharc után az egri káptalan megkísérli újranevelni, ám erőfeszítései nem járnak sikerrel. A betelepített 10-18 család az áradások és a terméketlen határ miatt jobb lehetőségek reményében tovább vándorolnak az Alföld déli területei felé. Határát legelőként a szomszédos Debrecen városa bérlő, használja. Nagyiván történelmében fordulópontot jelent az 1754-es esztendő, a földesúr erőfeszítéseit siker koronázza: a káptalan 14 jobbágycsaládnak ad letelepedési engedélyt és kedvezményt. (pl.: Csontos, Medve, Czinege, Kovács, Tóth családok) Az új lakosok szabadfoglalással vették birtokba a földeket. Évi 800 forint cenzusért, három akó olvasztott vajért, három hizott sertésért 12 évre átadta a határ összes hasznát, a kocsmát és mészárszék használatát a betelepülőknek. A jobbágyok földközösségi formában használták a falu határát. Az 1770/71-es úrbérrendezés után 37 jobbágy és 18 házasság élt a faluban. A lakosság teljes egészében katolikus vallású, többségük teljes jobbágy, de két nemes családot is említene a források. 1789-ben szilárd anyagból készített (ma is meglévő) templomot építtetett a falu. Az idők során egyre több kézműves érkezik ide: kovács, csizmadia, szűcs, molnár, takács és céhet is alakítanak. A magyar kancellárián kelt kiváltságlevel tanúsága szerint ebben az időszakban Nagyiván a sikeres ellenreformáció mezővárosi rangú települése. A falu tájhasználatára jellemző, hogy erre az időszakra eléri azt a nagyságú megművelt szántóterületet, ami földterületet a napig művelés alá vonnak (a község területének kb. 32%) ezen felül gulyája, nyája van, tejtermelést folytattak, őszi és tavaszi vetésű gabonát termesztenek, a jószágoknak télire szénát kaszálnak. Emellett ekkor is jelentős a terméketlen terület a település határában.

Az 1750-es években a Füred-Debrecen só-szállító út a falun vezetett keresztül, sőt a nagyiváni határban keresztezte ezt az utat a Füredről Nádudvarra vivő kisebb földút is. Ez elősegítette a falu fejlődését. 1828-ban Nagyivánon 264 ház van, a lakosság száma 1849 fő.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hadműveletei elkerülték vízjárta, mocsaras környezetű Nagyivánt. A Tisza folyószabályozásával az időszakos áradások elmaradtak, viszont a Nagyiván körüli mezőgazdasági területek szikesedésnek indultak, így a falu rossz talajadottsága megszabta a földhasznosítás módjait is. A XIX. század második felének jelentős változásait az úrbéri és földesúri használatú földek elkülönítése vezette be, így a paraszti tulajdonba került földeken már az 1890-es évekre kialakultak a tanyák. 1871-ben a vármegyei törvényhatósági közgyűlésen megkezdték a vármegyei közigazgatási keretek átalakítását, Nagyiván a környező településekhez együtt Heves vármegyei közigazgatáshoz csatlakozott. A 19. század végén felmerült a Tisza-füred-Nagyiván-Nádudvar helyi vasúthálózat fejlesztés is, de ez elmaradt és csak az 1930-as évekre készült el a Nagyivánt Tiszaörssel összekötő szilárd burkolatú közút. A falu nagyközség lett, külterületen Mérges-pusztá tartozott még a településhez. A mezőgazdaság, az állattartás korszerűsödött. Nagyiván lakosainak száma a két

világháború között érte el a maximumát 2359 fővel. (33 iparos dolgozott itt, szikvíz-gyártás és két malom, vegyeskereskedés, rövidáru kereskedés működött.) Kiterjedt volt az uradalmi és legeltető paraszti állattartás: szarvasmarha, ló, juh, valamint gyógynövény-gyűjtögetés, nádszedés, nádfeldolgozás (tetőfedés) jellemezte a tájhasználatot. A falun kívül a határban csak az uradalmi központok majorsági épületei és a pásztorszállások voltak. (A pásztorok között neves állatgyógyítók voltak.)

A II. Világháború után a gyorsütemű szocialista iparosítás elvonta a kétkézi munkaerőt, a mezőgazdasági tájhasználatot tovább folytató községtől, és a lakosok száma is megfogyatkozott. Az idős emberek elhaltak, a fiatalok ingáztak, majd elköltöztek és az itt maradók közül egyre kevesebben választották a mezőgazdasági munkát, a falusi életformát. 1950. január elsejétől Nagyiván község Szolnok megyéhez került, ez év október 26.-án megalakult a községi Tanács is. Megkezdődött a falu építése: házhelyeket, utakat, utcákat jelöltek ki, járdákat építettek, biztosították a villany- és vízellátást. Mindezek ellenére a faluban nem indult meg az iparosodás és a kereskedelem sem bővült. A település megélhetését továbbra is a legelőterületek, a termőföld és a mezőgazdaság jelentette.

1970-ben megjelent településfejlesztési törvény következtében a Nagyiván Tiszörs társközsége lett. A rendszerváltást követően visszanyerte függetlenségét a település. Napjainkban a község közigazgatásilag Tiszafüredi Járáshoz és a Tiszaigar-Nagyiván Közös Önkormányzatának hatáskörébe tartozik.

A XX. század második felére jellemző (a tulajdonviszonyokban is bekövetkezett) változások: a mezőgazdaság többszörös átalakulása, fejlesztése, a közlekedés, szállítás megnövekedése, úthálózat (33. és 34. számú közlekedési út, belterületi utak) fejlesztése, (bár a község jelenleg is un. zsákfalú), mind nyomon követhető a települést környező táj jelenlegi szerkezetében, tájhasználatában, táji látványában.

Napjainkban a fentiekén kívül a település mai életét meghatározza a természetvédelemhez (Ramsari területek, Hortobágyi Nemzeti Park „Pusztá”, Natura 2000 területekhez) szorosan kötődő változatos, természeti értékekben gazdag táji környezet, az elavult közlekedési lehetőségek és szomszédos települések jelentős turisztikai fejlesztései (Tiszafüred, Tiszörs gyógyfürdői, Hortobágy község pusztai élethez kötődő rendezvényei) is.

1.1.3. Településszerkezeti fejlődés

Nagyiván belterülete a különböző erek közötti magasabb, árvízmentes szigeteken alakult ki. A hagyomány szerint a jelenlegi templom helyén lehetett a falu középkori temploma is, melyet temető vett körül. Az 1754-es betelepüléskor tervszerűen kimért telkeken kezdődött meg a házak építése.

A település Hatház nevű részének elnevezését a helybeliek összefüggésbe hozzák az első betelepülő családokkal, illetve az épített házak számával. Más vélekedések szerint a falurész neve a hadszerű megtelepedéshez kötődhet.

A hatház nevű falurészt és a templomot magánhordozó magaslat között egy lapos húzódik, melyben még a XX. Század második felében is víz volt. Ez a mocsaras terület folytatása a falu északi részét érintő Sarkad – érnek, így Kis- és Nagyhadház elkülönült a falu centrumát jelentő templomtól. A kilencven méter tengerszint feletti magasságú dombon épült fel 1789-ben a római katolikus templom, két évvel később pedig a közelében lévő plébánia.

Az 1780-as évek közepén készült első katonai felmérés térképein már jól kivehetők a belterület fontosabb szerkezeti elemei. A falu fő tengelye csaknem kelet – nyugati futású, ez a Kunmadaras irányából érkező és Debrecen felé vezető Fő utca. A falu nyugati végén a Harc – halom tövében több út fut be a Madarasi útba: északnyugat felől az Örsi, délről a Karcagi.

A keleti faluszélen másik nagy elágazási pont található: innen Debrecen, Nádudvar, Egyek, Ohat – Csege irányába és a határ más részébe is indulnak utak.

A belterületen észak felé három út ágazik ki: ezek közül kettő a falu külterületére, egy pedig Füred felé indul.

I. katonai felmérés térképe forrás: maps.arcanum.com

Ez a három a belterület északi részén a falu főútjára merőleges utcák kialakulását eredményezte. A kelet – nyugati fő út a nagy forgalmú Debrecen – Kunmadaras országút átvezető szakasza, amely az 1730 – as és az 1790-es évek között a Kakat – Szolnok – Pest országút része, a szolnoki sóút egyik ága.

jelzett útvonal mentén a belterületen az útra merőleges tengelyű építményeket találunk, ez pedig azt jelenti, hogy a telepítés és a telekkimérés minden bizonnyal ezen a falurészen kezdődött. A falu déli részén a szabálytalanul elhelyezkedő épületek a kertség létére utalnak, ami egy ólas – kertes, kébtelkes településre utal. A belterület nyugati részén az Örs és

Az 1850-es évek végén készült térképek alapján a belterületről bővebb információk vannak. Fő szerkezeti vonala a megközelítőleg kelet – nyugati fekvésű főutca mentén jól láthatóak a minden bizonnyal már korábban is meglévő teresedések. A belterület átalakulása, az alföldi jelleggel együtt járó halmazosodásra utalnak a több ponton kialakuló zsákutcák, zugok, telekfeltárást biztosító síkátorok, melyek egészen napjainkig megmaradtak. Mindenekelőtt figyelmet érdemel a főutca orsószerű alakja, amely a templom környékén a legszélesebb.

II. katonai felmérés térképe (1819 – 1869) forrás: maps.arcanum.com

A főút mentén hatalmas beltelkek alakultak ki, amelyek lenyúltak a belterülettel szomszédos legelőig, illetve a belterületet körülvevő erekig. A Fő utca nyugaton (az egykori szárazmalom) a posta környékén kettéválk az északi utca lesz később a Temető – köz. Ennek végén van a Harc-halmi temető, más néven alsó temető, melyet 1830-ban szenteltek fel. Nagyiván központja a XX. Század első felében tovább fejlődött. A falu központjának súlyponti részét a templom és plébánia, illetve a plébánia szomszédságában az 1930-as évektől újjáépülő egyházi iskola képezte.

1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területek esetén terepbejárással

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány a Kiszelovics és Társa Kft. megbízásából készült. Az örökségvédelmi hatástanulmány készítését a településrendezési eljárás során a 2001. évi LXIV. törvény jelenleg hatályos változatában a 85/A.§ -ban írja elő

Jelen örökségvédelmi tanulmány a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendeletben 83-84.§ alatt megfogalmazott tartalmi előírások figyelembe vételével készült.

1.2.1. Módszertani kérdések – Jogszabályok

2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) alapján Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési tervének kidolgozása során. Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozóan a településtervet.

Ha a fenti törvényt, a törvény szellemének megfelelően, a régészeti örökség védelmében értelmezzük, akkor a legfontosabbnak azt tarthatjuk, ha a tervezett települési módosítások, építkezések lehetőleg ne érintsék a régészeti lelőhelyeket (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény „19. § (1) A földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyon kitermelését is (a továbbiakban együtt: beruházások) a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

(2) A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.”

A régészeti védettség Nagyivánon előforduló főformája *a nyilvántartott régészeti lelőhely (1-2. kategória)* (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény Értelmező rendelkezések, „7. § 35. Régészeti lelőhely: földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók.”)

*A minél teljesebb településrégészeti rekonstrukció azért kulcsfontosságú, mert az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének éppúgy célja a leletek - lelőhelyek megmentése, védelme, mint a beruházások elősegítése azzal, hogy **felhívja a figyelmet a lelőhelyekre, a feltárásukkal járó költségekre (melyek A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. Törvény értelmében a beruházót terhelik), a feltárások időtartamára, a feltétlenül kikerülendő, szigorúan védett helyekre, hogy — lehetőség szerint — csak elvétve fordulhasson elő, hogy a már folyó kivitelezési munkálatokat kelljen hosszú hónapokra felfüggeszteni a nem várt leletek előkerülése miatt.***

A **nyilvántartott lelőhelyek** Nagyivánon a **beruházóra háruló kötelezettségek** szempontjából két kategóriába sorolhatók.

1. A feltétlenül kikerülendő lelőhelyek: a halmok (településdombok és/vagy temetkezési helyek) (A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján természetvédelem alatt is állnak), esetleg a középkori templomhelyek és más kiemelt jelentőségű, védett lelőhelyek.

A halmokkal kapcsolatban fontos tudnivaló, hogy nem csupán magának a halomnak a bolygatása tilos, hanem 30 méteres körzetén belül minden talajmozgatással járó munka.

2. Megelőző feltárássra kötelezett régészeti lelőhelyek. A többi nyilvántartott lelőhely, amennyiben a beruházást másutt nem lehet megvalósítani.

Tájékoztató adatok:

A beruházással kapcsolatos régészeti feladatok tekintetében az örökségvédelmi szakhatóság állásfoglalása a mérvadó. (68/2018. (IV. 9.) Korm. Rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról. E rendeletben, valamint más jogszabályokban meghatározott, a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével (a továbbiakban: örökségvédelem) kapcsolatos hatósági feladatok ellátására.

Örökségvédelmi hatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.)

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének célja a lelőhelyek részletes ismertetése abból a célból, hogy a településfejlesztési tervben szereplő módosításoknak, fejlesztéseknek a hatása a régészeti örökség egyes elemeire nézve felmérhető legyen, s ezáltal a beruházó számára tájékoztatásul szolgáljon a rá váró kötelezettségekről.

Fontos tudnivaló: A terepbejárással, próbaásatással vagy szakfelügyelettel ill. az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésével nem zárulnak le okvetlenül a régészeti tennivalók. E munkák a felderítést célozzák, azok eredményétől függően további régészeti kutatásokra, azaz megelőző feltárássra is szükség lehet.

Kiegészítő megjegyzések

A nyilvántartott lelőhelyek listáját a Miniszterelnökség központi adatbázisa alapján veszem sorra. Ez a lista a 2025. januári állapotot tükrözi. Eszerint jelenleg, Nagyiván közigazgatási területén belül a lista 1-45. számjegyig veszi sorba az nyilvántartásban rögzített helyszínű régészeti lelőhelyeket. a 32 732 azonosítójú lelőhely közigazgatásilag Kunmadarashoz van sorolva, de területe érinti Nagyivánt is.

1.3. *Általános geográfiai-régészeti értékelés [Örökségvédelmi vizsgálat; a)]¹,*

1.3.1. *Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők*

A település a vármegye kisebb méretű községei közé tartozik, területe 4316 hektár. Tiszafüred, Tiszaörs, Kunmadaras, Nádudvar és Hortobágy között található. A területét a Sarkad-ér vágja ketté, keleti és középső részein mocsaras, időszakosan vízzel fedett mozaikos táj van, amelynek nagy része a Hortobágyi Nemzeti parkhoz tartozik.

A település területén a legkorábbi szórványos megtelepedés az újkőkor időszakához köthető. A belakottság mértéke fokozatosan növekedett, jellemzően az erősebben állattartáshoz köthető népségek idején – késő rézkor, késő bronzkor, szkíta kor, szarmaták – ezt erősíti a település területén található nagy mennyiségű kurgán vagy kunhalom (12 db.). A legsűrűbb lelőhely hálózat a középkorban volt itt, amikor is a falu első írásos említése is megtörténik 1277-ben. Egy korai elnéptelenedést követően az újraterülesített település az egri káptalan birtoka. A török időkben a lakosság elhagyja és csak 1754-ben sikerül feléleszteni a települést. A fejlődését a helyitalaj és közlekedési viszonyok visszafogják, így a 20. század második felében közös közigazgatás alá kerül a környék kistelepüléseivel és csak 1991-ben válnak ezek újra külön.

A településen a kutatottság Cseh János 1993-ban közreadott terepbejárásai kapcsán magasnak mondható a település nyugati felében. A mozaikos tájon viszont minden egykori vizes részből kiemelkedő magaslat potenciális lelőhely, külön figyelmet igényelnek.

1.3.2. *A belterület különleges földrajzi-régészeti értékelhetősége*

E tanulmányok célkitűzését figyelembe véve, a belterület, azaz jelen esetben maga a falu, speciális vagy még inkább, ellentmondásos területnek tekinthető. Minden település, így Nagyiván is, előreláthatólag a legtöbb fejlesztést, beruházást a belterületen kívánja megvalósítani: Itt épülnek a házak, üzletek, létesülnek parkok, szabadidő központok, falusi turizmust szolgáló változtatások stb.— minden, mely a lakosság érdekeit szolgálja. *A település központja, majd a köré csoportosuló épületek sora, az alapító ősök bölcsességének köszönhetően, az esetek többségében, a földrajzilag legoptimálisabb területet foglalja el.* Feltételezhetjük tehát, hogy a mai településen, az álló házak alatt-között őskori, ókori, népvándorlás kori, középkori lelőhelyek bújnak meg, melyeket éppen a beépítettség miatt nem tudunk feltérképezni, s csak földmunka során véletlenül kerülhetnek felszínre. Mindezek folytán az a furcsa helyzet áll elő, hogy a múzeumi nyilvántartások alapján éppen a letelepedésre mindenkor legalkalmasabb terület tűnik régészetileg ritkán lakott övezetnek. A valóságban azonban a belterületen minden “kapavágásnál” számítani kell leletek előkerülésére, ezért itt fokozott figyelem szükséges.

¹ 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet, 12. melléklet, 1., a).

1.4. *A régészeti védettség részletezése [1. Örökségvédelmi vizsgálat 6)]²*

1.4.1. *Nyilvántartott régészeti lelőhelyek*

Feltétlenül kikerülendő, földmunkával nem bolygatható lelőhelyek (1. kategória)

Az ebbe a kategóriába tartozó lelőhelyek (földvárak, kunhalmok) a természetvédelmi törvény értelmében is védelem alatt állnak.

Az 1996. évi LIII. számú, a természet védelméről szóló törvény ab ovo kimondja védettségüket: 23 § (2) bekezdés: „(2) E törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek..”

[f] a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak;

g) a földvár olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel.]

A halmok az ásatási eredmények alapján elsődlegesen a rézkorban Kelet-Európa sztyeppvidékéről területünkre érkezett (Kr. e. 3500 – 3000 táján) népesség síremlékei, melyeket a későbbi korokban, elsősorban a középkorban előszeretettel használtak megtelepedésre, templomépítésre, utólagos temetkezésre – akár a kunok idejében is. (Innen származik népi elnevezésük, a kunhalom is.) Az Alföld síkságából látványosan kiemelkedő, rendszerint kör alapú, meredek lejtőjű, különböző magasságú, jelentős régészeti és tájképi értéket képviselő halmok bolygatása, elhordása, alakjuk megváltoztatása törvényileg tilos és feltétlenül elkerülendő.

1. lelőhely: Bürök-halom³

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombhát déli részén kunhalom.

2. lelőhely: Fő-Sarkad-halom⁴

Kurgán a településtől nyugatra a Sarkad-ér északi partján, ahol a vízfolyás medre és az észak-déli dombhát metszi egymást. Északi fele Tiszafüredhez tartozik.

3. lelőhely: Karsai-halom⁵

A településtől nyugatra a Harmadik-dűlő dombhát középső részén kurgán.

4. lelőhely: Kása-halom⁶

Nagyivántól keletre a vizenyős területből kiemelkedő halom bronzkori, vaskori és középkori megtelepedés nyomaival.

² 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 14. melléklet

³ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 32736

⁴ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 32737

⁵ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 32738

⁶ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 32739

9. lelőhely: Régi temető⁷

A belterület északnyugati szélén a temető alatt kunhalom és népvándorláskori település.

21. lelőhely: Közigazgatási határ⁸

Nagyiván és Tiszaörs határát képező dombvonulaton kunhalom.

22. lelőhely: Közigazgatási határ II.⁹

Nagyiván és Tiszaörs határát képező dombvonulaton halom.

23. lelőhely: Közigazgatási határ III.¹⁰

Nagyiván és Tiszaörs határát képező dombvonulaton kurgán.

29. lelőhely: Tiszaörsi műút III.¹¹

A Nagyivánról Tiszaörsre vezető út északi oldalán, a harmadik-dűlő dombhát déli részén halom.

40. lelőhely: Mérges-halom¹²

A település keleti részén a Sáros-ér kanyarulatának keleti oldalán kurgán.

46. lelőhely: Kunmadaras-Nagy-Darvas-halom¹³

Nagyiván, Kunmadaras és Nádudvar hármasszögét jelző kunhalom.

Megelőző feltárást igénylő régészeti lelőhelyek (2. kategória)

6. lelőhely: Nádfeldolgozó¹⁴

A belterülettől közvetlenül keletre Árpád-kori település a Sarkad-ér keleti partján.

7. lelőhely: Kásahalmi-dűlő¹⁵

Nagyivántól keletre a vizenyős területből keimelkedő rész, közvetlenül a 4. lelőhely Kásahalom mellett rézkori, bronzkori és kora avskori megtelepedés nyomokkal.

8. lelőhely: Tiszaörsi műút¹⁶

A Nagyivánról Tiszaörsre vezető út északi oldalán, nagyjából 1 km-re a belterülettől újkőkori és szarmata megtelepedés.

⁷ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38305

⁸ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38318

⁹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38320

¹⁰ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38321

¹¹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38332

¹² Kelemen Angéla: Lelőhelybejelentő adatlap Nagyiván 2009. KÖH 600/1626/2009. LNYA: 65314

¹³ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai. Zoonok 3 (1988) 349-410. LNYA: 32732

¹⁴ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38302

¹⁵ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38303

¹⁶ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38304

10. lelőhely: Tiszaőrsi műút II.¹⁷

A Nagyivánról Tiszaőrsre vezető út északi oldalán, nagyjából 1 km-re a belterületől újkőkori és szarmata megtelepedés. a 8. lelőhelytől egy mesterséges tavacska választja el, feltehetően egyazon település két fele.

11. lelőhely: Karsai-halom környéke¹⁸

A településtől nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor középső részén a 3. lelőhely Karsai-halom mellett őskori és Árpád-kori település.

12. lelőhely: Harmadik-dűlő¹⁹

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Sarkad-értől délre szkíta, szarmata és középkori megtelepedés nyom.

13. lelőhely: Harmadik-dűlő II.²⁰

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Sarkad-értől délre bronzkori megtelepedés nyom

14. lelőhely: Harmadik-dűlő III.²¹

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Sarkad-értől délre őskori és szarmata megtelepedés nyom.

15. lelőhely: Örsi (aszfalt) út²²

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Tiszaőrsre vivő út déli oldalán szkíta, szarmata és népvándorláskori megtelepedés nyom

16. lelőhely: Örsi (aszfalt) út II.²³

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Tiszaőrsre vivő út déli oldalán őskori és szarmata megtelepedés nyom

17. lelőhely: Örsi (aszfalt) út III.²⁴

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Tiszaőrsre vivő út déli oldalán kelta és Árpád-kori megtelepedés nyom

¹⁷ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38306

¹⁸ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38308

¹⁹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38309

²⁰ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38310

²¹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38311

²² Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38312

²³ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38313

²⁴ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38314

18. lelőhely: Örsi (aszfalt) út IV.²⁵

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Tiszaörsre vivő út északi oldalán bronzkori, kelta és Árpád-kori megtelepedés nyom

19. lelőhely: Örsi (aszfalt) út V.²⁶

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Tiszaörsre vivő út déli oldalán szkíta megtelepedés nyom

20. lelőhely: Homokbánya²⁷

A település nyugati határán, részben már Tiszaörs területén a kettő közti út déli oldalán ismeretlen korú temető.

24. lelőhely: Kishíd²⁸

Nagyiván, Tiszaörs, Tiszafüred hárnas határnál a Sarkad-ér feletti híd déli oldalán kelta szórthamvas temetkezés.

25. lelőhely: Kishíd II.²⁹

Nagyiván, Tiszaörs, Tiszafüred hármashatárnál a Sarkad-ér hídjának északi oldalán őskori település.

26. lelőhely: Sarkad-halom környéke³⁰

A település északi határán a Fő-Sarkad-halom és a Sarkad-ér között Árpád-kori településnyom.

27. lelőhely: Sarkad-halom környéke II.³¹

A település északi határán a Fő-Sarkad-halom és a Sarkad-ér között késő vaskori és Árpád-kori településnyom.

28. lelőhely: Örsi (aszfalt) út VI.³²

Nagyivántól nyugatra a Harmadik-dűlő dombsor északi részén, a Tiszaörsre vivő út déli oldalán szkíta, szarmata és középkori megtelepedés nyom

30. lelőhely: Harmadik-dűlő IV.³³

A település nyugati részén a Harmadik-dűlő dombsor középső részén vaskori megtelepedés.

²⁵ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38315

²⁶ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38316

²⁷ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38317

²⁸ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38322

²⁹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38323

³⁰ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38327

³¹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38328

³² Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38331

³³ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38329

31. lelőhely: Sarkad-ér³⁴

A belterülettől északra a Sarkad-ér nyugati partján szkíta és szarmata településnyom.

32. lelőhely: Sarkad-ér II.³⁵

A belterülettől északra a Sarkad-ér nyugati partján őskori, avskori és népvándorláskori településnyom.

33. lelőhely: Sáros-ér³⁶

A település keleti részén a Sáros-ér kanyarulatának nyugati oldalán őskori és szarmata település.

34. lelőhely: Sáros-ér II.³⁷

Nagyivántól keletre a Sáros-ér nyugati partján késő bronzkori megtelepedés.

35. lelőhely: Sarkad-ér III.³⁸

A település belterületének északkeleti szélén a Sarkad-ér keleti partján késő középkori faluhely.

36. lelőhely: Rákóczi Ferenc út 63.³⁹

A belterület északi részén a Sarkad-ér nyugati partján szarmata, kelta és késő középkori települések nyomai.

37. lelőhely: Körcsatorna⁴⁰

Nagyiván belterületétől közvetlenül délnyugatra kora vaskori, szarmata és honfoglaláskori megtelepedésnyom.

38. lelőhely: Római katolikus templom, plébánia-kert⁴¹

A belterület központjában a Fő út déli oldalán a katolikus templom környezete késő bronzkori, kora vaskori, kora népvándorláskori és középkori település nyomokkal.

39. lelőhely: Új-kút⁴²

Nagyiván belterületétől közvetlenül délkeletre őskori és kora vaskori megtelepedés.

³⁴ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38333

³⁵ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38334

³⁶ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38335

³⁷ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38336

³⁸ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38337

³⁹ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38338

⁴⁰ Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38330

⁴¹ Kelemen Angéla: Lelőhely adatainak módosítása, Nagyiván, Római katolikus templom, plébánia-kert, 2011. KÖH 600/0255/2011. LNYA: 76341

⁴² Cseh János: Régészeti adatok Nagyiván község határának településtörténetéhez a középső újkőkortól a késő középkorig. in: Cseh János: Régészeti kutatások a Közép-Tisza-vidékről. Szolnok 1993. LNYA: 38339

41. lelőhely: *Temető-dűlő, Sarkad-ér I.*⁴³

A településtől északra a Sarkad-ér keleti partján újkőkori és bronzkori településnyom.

42. lelőhely: *Temető-dűlő, Sarkad-ér II.*⁴⁴

A településtől északra a Sarkad-ér keleti partján szkíta, szarmata és középkori településnyom.

43. lelőhely: *Fekete-tanya (juhászat), Sarkad-ér*⁴⁵

A településtől északnyugatra a Sarkad-érbe nyugatról befutó kisebb víz partján szkíta és kelta településnyom.

44. lelőhely: *Kis-Bence-lapos*⁴⁶

A településtől északkeletre a vizenyős tájból kiemelkedő kisebb magaslat bronzkori és Árpád-kori településnyommal.

45. lelőhely: *Sarkad-Mérges-Sáros-éri-főcsatorna*⁴⁷

A belterülettől közvetlenül délre Árpád-kori megtelepedésnyoma..

Kiegészítés a nyilvántartáshoz:

Az **5. számú lelőhely**ről nincsen adat és a nyilvántartásban is 4 után 6 következik és az archivált és törölt lelőhelyek között sem szerepel ez a szám.

43. lelőhely Berecz-halom archivált lelőhely, tehát már nem aktív, mivel teljes mértékben elpusztult, így kivették a nyilvántartásból.

1.4.2. Hatáselemzés: a településfejlesztési tervben szereplő módosítások és a régészeti védettség viszonya

Az önkormányzat a település közigazgatási határán belül több helyen tervez változtatást. Új, beépítésre szánt terület nem kerül kijelölésre.

Belterület, területfelhasználási változások

- ◆ **Hrsz. 320/5-23. Különleges beépítésre nem szánt megújuló energiahasznosítási terület kijelölése. Tervezett napelempark.**

Helyszín: A belterület nyugati részén, a régi temető körül található telkek. Egykori kisebb vízfolyás déli partján van.

— *A kijelölt területet érinti a 9. Régi temető halom lelőhely. Maga a kunhalom, nincs a telkeken, de a vízparti elhelyezkedés és a halom közvetlen közelsége miatt*

⁴³ Kelemen Angéla: Lelőhelybejelentő adatlap Nagyiván 2009. KÖH 600/1626/2009. LNYA: 65316

⁴⁴ Kelemen Angéla: Lelőhelybejelentő adatlap Nagyiván 2009. KÖH 600/1626/2009. LNYA: 65318

⁴⁵ Kelemen Angéla: Lelőhelybejelentő adatlap Nagyiván 2009. KÖH 600/1626/2009. LNYA: 65322

⁴⁶ Kelemen Angéla: Lelőhelybejelentő adatlap Nagyiván 2009. KÖH 600/1626/2009. LNYA: 65324

⁴⁷ Kelemen Angéla: Lelőhelybejelentő adatlap Nagyiván 2009. KÖH 600/1626/2009. LNYA: 65326

régészeti érintettség várható. A beruházás megvalósulásakor a földmunkával járó munkák (szervízutak, kábelfektetések) során régészeti munkák várhatóak.

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

◆ **Hrsz. 72/4. Gazdasági, kereskedelmi terület falusias lakóterületből. Tervezett cukrászati üzem.**

Helyszín: A belterület délkeleti részén, az Ady Endre út nyugati oldalán található telek. A telek keleti vége a Nádas-fenék vízfolyás magaspártján található, míg a nagyobbik, nyugati rész, a vízfolyás medrében van.

— A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Belterületi elhelyezkedése és a természetföldrajzi elhelyezkedés – úthoz közeli rész magasparti fekvése – miatt örökségvédelmi érintettség valószínű. Új építkezések esetén régészeti felügyelet ajánlott.

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

Változások belterület

(a változások a belterületen jogszabályváltozás miatti változások, a területhasználat változatlan)

◆ **Hrsz. 320/3. Gázfogadó használatnak megfelelő közműterületbe sorolása**

Helyszín: A belterület nyugati peremén jelenleg is álló épület, a belterület alapját adó kiemelkedés nyugati csücskén

— A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Belterületi elhelyezkedése és a természetföldrajzi elhelyezkedés miatt örökségvédelmi érintettség valószínű. Új építkezések esetén régészeti felügyelet ajánlott, de az átsorolás az örökségvédelmi veszélyeztetettségét nem változtatja meg.

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

◆ **Hrsz. 320/2. Meg nem valósult beruházás miatti mezőgazdasági területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterület nyugati peremén zöldmezős telek, a belterület alapját adó kiemelkedés nyugati csücskén.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Belterületi elhelyezkedése és a természetföldrajzi elhelyezkedés miatt örökségvédelmi érintettség valószínű. Új építkezések esetén régészeti felügyelet ajánlott, de az átsorolás az örökségvédelmi veszélyeztetettséggel nem jár.*

◆ **Kisvárosias lakóterületbe sorolt intézmény és lakóépületekkel vegyes beépítésű terület településközpont vegyes területbe sorolása.**

Helyszín: A belterület központjában a Fő utca és a Hősök tere déli oldalán található beépített telkek.

— *A jelölt terület keleti végében található az ismert 76341 Római katolikus templom, plébánia-kert régészeti lelőhely. Az elhelyezkedése miatt régészeti érintettség e teljes területen várható. Új építkezések során régészeti felügyelet javallott.*

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

◆ **Falusias lakóterület településközpont vegyes területbe sorolása.**

Helyszín: A belterület központjában a Hősök tere és a Fő utca északi oldalán található telkek.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Belterületi elhelyezkedése és a természetföldrajzi elhelyezkedés miatt örökségvédelmi érintettség igen valószínű. Új építkezések esetén régészeti felügyelet ajánlott.*

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

◆ **Hrsz. 432. Játsszótér zöldterület, közpark területbe sorolása.**

Helyszín: A belterület északi részén, a Nagymező utca keleti végében található telkek.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Belterületi elhelyezkedése és a természetföldrajzi elhelyezkedés miatt örökségvédelmi érintettség valószínű. Az átsorolás a valós területhasználatot követi, így örökségvédelmi beavatkozás nem szükséges.*

Külterület, területfelhasználási változások

- ♦ Hrsz. 092/10, 092/12, 092/13, 092/14., 092/2, 092/24, 092/28., 092/29., 092/30., 092/31., 092/32., 092/33-39., 092/4., 092/5., 092/6, 092/7., 092/9., 0114., 0116/3 és 0116/7., 0118., 0119/2., (pontos lehatárolása a fejlesztési tervlapon) Life program, vizes élőhely és természetközeli területek rehabilitációja, meglévő csatorna felújítása.

Helyszín: A belterülettől északra mozaikos táj rész.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely már nem ismert. Egykori Berecz-halom lelőhely mostanra elpusztult. A mozaikos táj miatt régészeti érintettség lehetséges, de a változtatás örökségvédelmi szempontból nem releváns.*

Külterület, infrastrukturális fejlesztés

- ♦ **Kijelölt túraútvonal-kerékpáros túraútvonal kijelölése**

Helyszín: A belterület déli szélén és a Sarkad-Sároséri-csatorna mentén futó útvonal.

— *A jelölt útvonal három régészeti lelőhelyet is átvág (45. Sarkad-Mérges-Sároséri főcsatorna, 39. Új-kút, 6. Nádfeldolgozó). Kerékpár út kiépítésekor, a kivitelezés minőségétől függően régészeti beavatkozás lesz szükséges.*

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

Változások külterület

(a változások a belterületen jogszabályváltozás miatti változások, a területhasználat változatlan)

- ♦ **Volt bombatér jelenlegi területhasználatának megfelelő szabályozása**

Helyszín: A külterület keleti része, egykori bombalőtér mozaikos tája 719,46 hektár területen.

— *A területen négy régészeti lelőhely is található (38336 Sáros-ér II; 38335 Sáros-ér; 65314 Mérges-halom és 32732 Nagy-Darvas-halom), de a változtatás, mint a Hortobágyi Nemzeti Park természetközeli terület besorolású része örökségvédelmi szempontból nem károsítja ezeket.*

- ♦ **092/15 hrsz. Meg nem valósult beruházás (kijelölt szennyvíztisztító) miatti mezőgazdasági területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterülettől északra egykori vizenyős területből kiemelkedő gerincen található telek.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert, de a természetföldrajzi adottságai miatt igen valószínű. A változtatás jellege örökségvédelmi beavatkozást nem igényel.*

- ♦ **092/4 hrsz. Meg nem valósult beruházás (védelmi erdőterület) miatti beépítésre nem szánt lezárt hulladéklerakó területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterülettől északra vizenyős mélyedésben található telek.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert és a természetföldrajzi adottságai miatt sem valószínű a jelenléte. A változtatás jellege örökségvédelmi beavatkozást nem igényel.*

- ♦ **081/27 hrsz. Meg nem valósult beruházás miatti (általános mezőgazdasági, gyep terület)beépítésre nem szánt lezárt hulladéklerakó területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterülettől délre vizenyős mélyedésben található telek.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert és a természetföldrajzi adottságai miatt sem valószínű a jelenléte. A változtatás jellege örökségvédelmi beavatkozást nem igényel.*

- ♦ **0119/2 hrsz. Meg nem valósult beruházás miatti (kijelölt ipari, gazdasági terület) mezőgazdasági területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterület északi szélén, a Rákóczi Ferenc út nyugati oldalán egykori vizenyős területen található telek.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert, de két oldalról a Rákóczi Ferenc út 63. (38338) és a Berecz-halom (65320) lelőhelyek veszik körbe. Természetföldrajzi jellege alapján a két kiemelkedés közti vizenyős terület, de a peremeit a szomszédos lelőhelyek széle érintheti. A változtatás jellege örökségvédelmi beavatkozást nem igényel.*

- ♦ **0108/7 hrsz. Meg nem valósult beruházás (védelmi erdőterület) miatti beépítésre nem szánt lezárt dőgtér területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A külterület északkeleti szélén egykori gerincen található telek, amelyet a korábbi homokbánya már nagyrészt megszüntetett.

— *A telken található a 38317 Homokbánya lelőhely, a bánya feltehetően a fel nem tárt lelőhelyrész nagyját elpusztította, de amennyiben földmunka zajlik itt, régészeti felügyelet szükséges, bár a visszasorolás nem feltételezi a területhasználat változását.*

- ♦ **0116/7 hrsz. Meg nem valósult beruházás (falusias lakóterület) miatti mezőgazdasági területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterület északi szélén a Vörösmarty Mihály út északi oldalán található telekrész. A belterületet meghatározó kiemelkedő gerinc által körbevett egykori vizenyős mélyedés.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert és a természetföldrajzi adottságai miatt sem valószínű a jelenléte. A változtatás jellege örökségvédelmi beavatkozást nem igényel.*

♦ **0116/3 hrsz. Meg nem valósult beruházás miatti (kertvárosias lakóterület) mezőgazdasági területbe való visszasorolás.**

Helyszín: A belterület északnyugati szélén, a Nagymező út északi oldalán található telek. A belterületől északra folyó egykori patak medre.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert, de közvetlenül délre található a 38305 Régi temető lelőhely. A földrajzi jellegzetességek miatt nem valószínű a megtelepedés, de a telek déli peremét érintheti a szomszédos lelőhely. A változtatás örökségvédelmi szempontból nem releváns.*

♦ **Hrsz. 0117. Vízmű terület besorolás változtatása**

Helyszín: Rákóczi Ferenc út nyugati oldalán, a település északi részén. Jelenleg is vízmű terület.

— *A változtatás csak jogszabályi átnevezés, beruházás nem várható. Jelenleg is áll a vízmű épület itt, a terület kerítéssel lehatárolt. Örökségvédelmi tevékenység nem indokolt.*

♦ **0116/7 hrsz. Meg nem valósult beruházás miatti (kertes mezőgazdasági terület) mezőgazdasági területbe (tájgazdálkodási mezőgazdasági terület) való visszasorolás.**

Helyszín: A belterület északi szélén a Vörösmarty Mihály út északi oldalán található telekrész. A belterületet meghatározó kiemelkedő gerinc által körbevett egykori vizenyős mélyedés.

— *A telken régészeti lelőhely nem ismert és a természetföldrajzi adottságai miatt sem valószínű a jelenléte. A változtatás jellege örökségvédelmi beavatkozást nem igényel.*

Állattartó telepek (Ká) különleges mezőgazdasági üzemi (Kmü) területbe sorolása

Helyszín: A belterületől keletre a Főút mellett részben beépített telek. Vizenyős területből kiemelkedő plató alacsonyabb részén.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. A Sarkad-ér III. és a Nádfeldolgozó lelőhelyek közelsége és a természetföldrajzi jellegek miatt az örökségvédelmi érintettség nem kizárható. Földmunkák esetén régészeti felügyelet javasolt.*

E kérdésben azonban örökségvédelmi a szakhatóság dönt. A szakhatóság Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály.

Összefoglalás

A község közigazgatási határa 4316 hektár. A település területén módszeres régészeti kutatás a Cseh János terepbejárásai során történt korlátozott mértékben. Az országos és vármegyei nyilvántartásban, valamint a szakirodalomban 45 régészeti lelőhely érinti a település területét. A lelőhelyek közül 38, a fejlesztések során feltétlenül kikerülendő: 1. Bűrök-halom, 2. Fő-Sarkad-halom, 3. Karsai-halom, 4. Kása-halom, 9. Régi temető, 21. Közigazgatási határ, 22. Közigazgatási határ II., 23. Közigazgatási határ III, 29. Tiszaőrsi műút, 40. Mérges-halom, 4. Kunmadaras-Nagy-Darvas-halom

Kiegészítés a nyilvántartáshoz:

Az **5. számú lelőhely**ről nincsen adat és a nyilvántartásban is 4 után 6 következik és az archivált és törölt lelőhelyek között sem szerepel ez a szám.

43. lelőhely Berecz-halom archivált lelőhely, tehát már nem aktív, mivel teljes mértékben elpusztult, így kivették a nyilvántartásból.

A többi nyilvántartott lelőhelyen – amennyiben valamilyen fejlesztést kívánnak megvalósítani – a törvény megelőző régészeti feltárást ír elő. A jelenlegi, felsorolt fejlesztéseknek a régészeti örökségre gyakorolt hatását az előző fejezetben ismertettem.

Az örökségvédelemmel kapcsolatos kérdésekben azonban mindenkor a Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály állásfoglalása a mérvadó.

Régészeti érdekű területet külön nem tüntettem fel.

Fontos tudnivaló, hogy soha nem tudhatjuk, mi rejlik a földben — nemcsak a felsorolt helyeken, hanem bárhol a felszín alatt megbújhatnak leletek. Ezért a földmunkával járó beruházásoknál mindenkor figyeljenek a földből kiforduló tárgyakra, apró cseréptöredékekre, kövekre, csontokra, s jelentsék előkerülésüket a helyi jegyzőnél vagy a vármegyei hatáskörű szolnoki Damjanich János Múzeumban.

Végezetül felhívjuk a figyelmet arra, hogy – a régészeti lelőhelyekre vonatkozóan – a régészeti örökségvédelmi hatástanulmány a címlapon ill. az alul feltüntetett időpontban érvényes állapotot tükrözi. A régészeti kutatások a vármegye területén továbbra sem állnak meg, a fenti településrégészeti kép ezért módosulhat.

Szolnok, 2023. február 24.

kiegészítve: 2024. február 07.

Mali Péter, PhD
régész

Újonnan beépítésre szánt területek terepbejárása

A fejlesztési terv új, beépítésre szánt területet nem jelöl ki a település közigazgatási területén.

1.5. A védett műemléki értékek települési értéktárára, amely értéktaszterben tartalmazza:

1.5.1. A világörökségi és a világörökségi várományos helyszíneket és területeket

A településen külön jogszabállyal védett, országos jelentőségű természetvédelmi oltalom alatt álló terület a **Hortobágyi Nemzeti Park**. Hazánk első nemzeti parkja melyet 1973-ban január 1.-jén hozott létre az Országos Természetvédelmi Hivatal, 1999. november 30.-óta az UNESCO Világörökség Bizottságának döntése alapján Európa legnagyobb füves pusztájaként a Világ Természeti Örökség része kultúrtáj kategóriában. Területe 82000 ha, működési területe Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyékre és a Tisza-tó területének egy részét foglalja magába. Igazgatási központja Debrecenben van. A Nemzeti park teljes területe bioszféra rezervátum, a Ramsari egyezmény alapján vízi élőhelyei nemzetközi természetvédelem alatt áll. A Hortobágyi Nemzeti Park nagyiváni határt is érintő élőhelyei a szikes puszták, löszpuszták, mocsarak. A Hortobágy legnagyobb és legértékesebb természetes vízi élőhelye a **Kun-kápolnási mocsarak (8118,6 ha)**, mely magába foglalja Nagyiván déli külterületét. Ez Ramsari terület, bioszféra rezervátum (1979), magterület is egyben. Az Alföld vízi-világát visszaidéző természeti terület megőrzését a katonai légi lőtér 2004-es megszüntetése és a nemzeti park területéhez sorolása segítette elő. Természetvédelmi célú vízutánpótlás (mocsár-rehabilitáció) a Nyugati főcsatornán át a felújított tápláló-csatornával történik.

Löszpuszta-gyepek (kunhalmokon) előforduló társulások növényei: pusztai csenkesz, tarackbúza, kunkorgó árvalányhaj, ligeti zsálya, csillagpázsit. Szikes puszták jellegzetes növényei: pusztai cickafark, veresnadrág csenkesz, sziki üröm, magyar sóvirág, sziki csenkesz. Sziki mocsár növényei: gyékényes, sziki kákás, sziki nádas, valamint a hernyópázsitos és ecsetpázsitos sziki rét.

A Nagyiván igazgatási területét érintő Hortobágyi Nemzeti Park területeinek helyrajzi számai az alábbiak:

011/3, 014, 015, 016, 017,018, 019, 020, 021, 022, 023, 024, 025, 026, 027, 028, 029, 030, 031, 032, 034, 035, 036, 037, 043, 045, 046/1, 046/2, 046/3, 046/4, 046/5, 047, 064, 065, 066, 067, 068, 069, 070, 071, 072, 073, 074, 083, 084, 086,087, 088.

Az egyedülálló sajátos pusztai vegetáció és rovar- és madárfajok, kételtűek sokaságából álló állatvilág megőrzése és az itt élő és gazdálkodó emberek megélhetése, táji környezetbe való beavatkozása (földművelés, állattartás, öntözés, vízpótlás, belvízelvezetés, stb.) tájhasználati konfliktusokhoz vezet. Ennek feloldására a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága különböző övezetekre osztotta a park területét (1994). A zónabeosztás a bennük folytatott földhasználati módokat és az idegenforgalmi látogatottságokat határozták meg.

Nagyiván határában négy övezet található:

- A település belterületi határához közel (csatornapart) a külterület déli részén **I/A** azaz kezeletlen (nem művelhető) és nem látogatható fokozottan védett terület húzódik a kunmadarasi határ felé a kunkápolnási mocsarak irányában.
- A község észak-keleti határában **IV/B** zóna, azaz kezelt (meghatározott módon és meghatározott időben művelhető), korlátozottan látogatható terület,
- míg a kettő között a **II/B** zóna, azaz kezeletlen (nem művelhető) de korlátozottan látogatható határrész található.

- Nagyiván egyéb HNP Igazgatósága alá eső határrészein *IV/A* zóna, azaz kezelt, de nem látogatható földterületek vannak

1.5.2. Az országos építészeti örökség elemeit

A településen az alábbi műemlékek, műemlékegyüttes található:

- Görbe csárda
Nagyiván, Fő út 95., hrsz: 21
törzsszám: 9860
azonosító szám: 6035
- Nyeregtetős épület, Műemlék tartozék
Nagyiván, Fő út 95., hrsz: 21
törzsszám: 9860
azonosító szám: 15990
- Keresztelő Szent János születése római katolikus templom
Nagyiván, Fő út 67, hrsz: 1
törzsszám: 4038
azonosító szám: 6034

Műemléki környezet:

Görbe csárda, Nagyiván, Fő út 95., hrsz: 21, ex-lege műemléki környezete: 15, 16, 17, 19, 20, 22, 322/7, 41, 081/1, 081/2, 23, 25

Az időközbeni telekalakítások során az alábbi helyrajzszámok már nem léteznek:
322/7, 41,

Az időközbeni telekalakítások során az alábbi helyrajzszámok a műemlék környezetében található, azonban az országos nyilvántartás nem tartalmazza: 322/11, 322/12, 322/8

Keresztelő Szent János születése római katolikus templom ex-lege műemléki környezete: 123, 124, 125, 3, 322/7, 510, 511, 512

Az időközbeni telekalakítások során az alábbi helyrajzszámok már nem léteznek: 322/7, 510

Az időközbeni telekalakítások során az alábbi helyrajzszámok a műemlék környezetében találhatók, azonban az országos nyilvántartás nem tartalmazza: 506/2

Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály adatszolgáltatása alapján a műemléki környezetben kijelölt egyes helyrajzi számok telekalakítási eljárás során megszűntek, vagy megváltoztak, így a műemléki környezet a Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal Állami Főépítési Iroda JN/40/00044-27/2025 jegyzőkönyve alapján került kijelölésre.

1.5.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket

Összesítő táblázat:

- Az első oszlopban a lelőhelyek sorszáma szerepel
- A második oszlopban a dűlőnév
- A harmadik oszlopban a lelőhely jellege (Pl.: telep, temető, stb.)
- A negyedik oszlopban a szükséges ill. javasolt intézkedés
- Az ötödik oszlopban az EOVS (Egységes Országos Vetület) térképlap száma
- A hatodik oszlopban a lelőhely középponti EOVS koordinátái
- A hetedik oszlopban a lelőhely tengerszint feletti magassága
- A nyolcadik oszlopban a lelőhely állapota, ha van rá adat.
- A kilencedik oszlopban az azonosítási száma – amennyiben szerepel az adatbázisban.

Nagyiván lelőhelyek

Feltétlenül kikerülendő, földmunkával nem bolygatható lelőhelyek (1. kategória)								
Szám	Dűlőnév	Leelőhely jellege	Intézkedés	EOV térkép-lap	Koordi-náták (x; y)	Tszf. m	A lelőhely állapota	KÖH azonosító
1.	Bürok-halom	halom	Elkerülendő	68-144	788921; 240087	94,5		32736
2.	Fő-Sarkad-halom	halom	Elkerülendő	68-144	789318; 243260	96,8		32737
3.	Karsai-halom	halom	Elkerülendő	68-144	789126; 241829	93		32738
4.	Kása-halom	halom	Elkerülendő	68-233	793304; 240459	91,1		32739
9.	Régi temető	halom	Elkerülendő	68-322	791069; 239544	93		38305
21.	Közigazgatási határ	halom	Elkerülendő	68-144	788335; 241516	95		38318
22.	Közigazgatási határ II.	halom	Elkerülendő	68-144	788327; 241427	96,5		38320
23.	Közigazgatási határ III.	halom	Elkerülendő	68-144	788307; 241137	94,5		38321
29.	Tiszaörsi műút III.	halom	Elkerülendő	68-322	788510; 239237	93		38332
40.	Mérge-halom	halom	Elkerülendő	68-233	796715; 240712	88,6		65314
46.	Kunmadaras-Nagy-Darvas-halom	halom	Elkerülendő	68-411	796711; 238402	93		32732

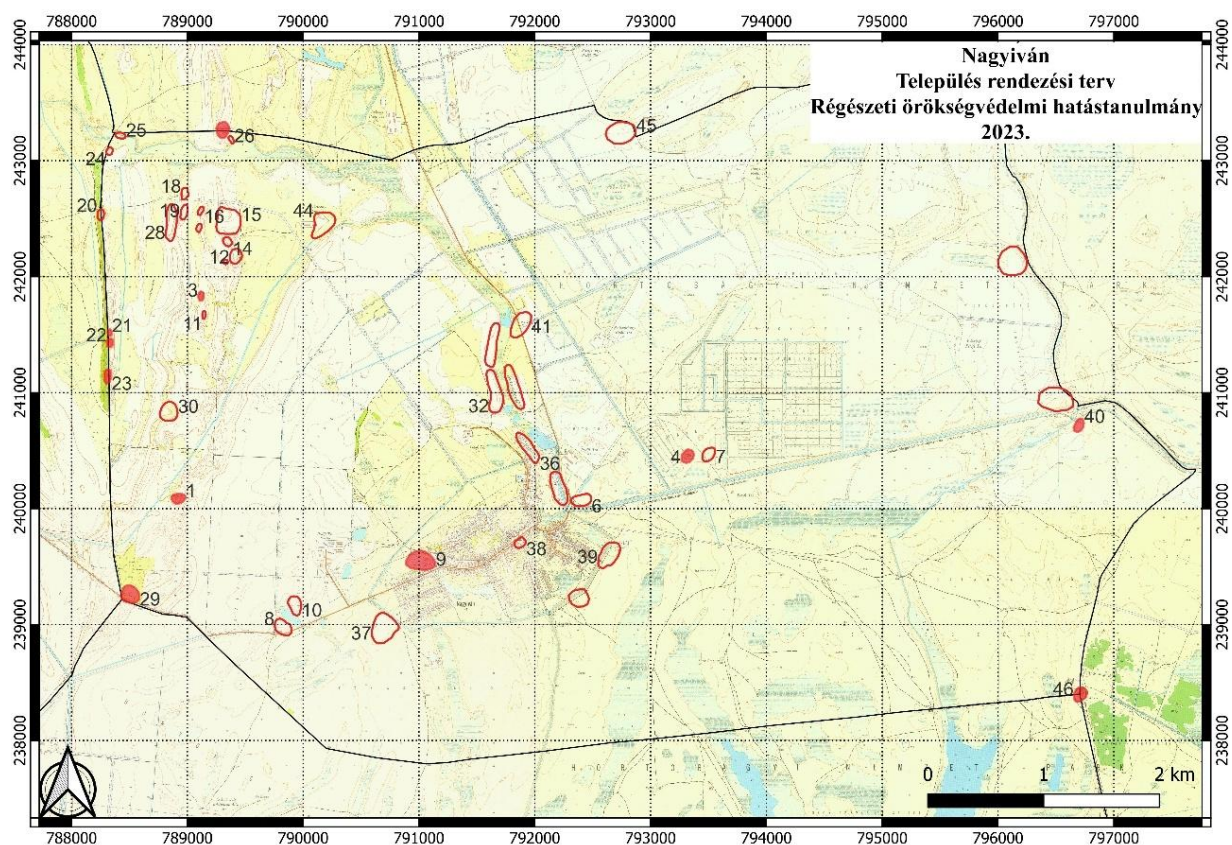
Megelőző feltárást igénylő nyilvántartott lelőhelyek (2. kategória)								
Szám	Dűlőnév	Leelőhely jellege	Intézkedés	EOV térkép-lap	Koordi-náták (x; y)	Tszf. m	A lelőhely állapota	Leelőhely Nyilvántartási Szám
6	Nádfeldolgozó	telep	Megelőző feltárás	68-233	792407; 240070	87		38302
7.	Kásahalmi-dűlő	telep	Megelőző feltárás	68-233	793504; 240472	87		38303
8.	Tiszaörsi műút	telep	Megelőző feltárás	68-322	789812; 238998	90		38304
10.	Tiszaörsi műút II.	telep	Megelőző feltárás	68-322	789918; 239178	88,5		38306
11.	Karsai-halom környéke	telep	Megelőző feltárás	68-144	789138; 241668	90,5		38308
12.	Harmadik-dűlő	telep	Megelőző feltárás	68-144	789418; 242152	91		38309
13.	Harmadik-dűlő II.	telep	Megelőző feltárás	68-144	789332; 242131	89,5		38310
14.	Harmadik-dűlő III.	telep	Megelőző feltárás	68-144	789356; 242314	91		38311
15.	Örsi (aszfalt) út	telep	Megelőző feltárás	68-144	789337; 242521	91		38312
16.	Örsi (aszfalt) út II.	telep	Megelőző feltárás	68-144	789123; 242566	90,5		38313
17.	Örsi (aszfalt) út III.	telep	Megelőző feltárás	68-144	789102; 242422	90		38314
18.	Örsi (aszfalt) út IV.	telep	Megelőző feltárás	68-144	788977; 242695	90		38315
19.	Örsi (aszfalt) út V.	telep	Megelőző feltárás	68-144	788976; 242553	90		38316

Megelőző feltárást igénylő nyilvántartott lelőhelyek (2. kategória)								
Szám	Dűlőnév	Lelelőhely jellege	Intézkedés	EOV térkép-lap	Koordináták (x; y)	Tszf. m	A lelőhely állapota	Lelelőhely Nyilvántartási Szám
20.	Homokbánya	telep	Megelőző feltárás	68-144	788253; 242555	93		38317
24.	Kishid	telep	Megelőző feltárás	68-144	788328; 243072	88		38322
25.	Kishid II.	telep	Megelőző feltárás	68-144	788426; 243218	88		38323
26.	Sarkad-halom környéke	telep	Megelőző feltárás	68-144	789379; 243187	89		38327
27.	Sarkad-halom környéke II.	telep	Megelőző feltárás	68-144	789199; 243131	89,5		38328
28.	Örsi (aszfalt) út VI.	telep	Megelőző feltárás	68-144	788855; 242468	90		38331
30.	Harmadik-dűlő IV.	telep	Megelőző feltárás	68-144	788882; 240827	90,5		38329
31.	Sarkad-ér	telep	Megelőző feltárás	68-144	791633; 241405	88		38333
32.	Sarkad-ér II.	telep	Megelőző feltárás	68-144	791678; 240945	89		38334
33.	Sáros-ér	telep	Megelőző feltárás	68-233	796533; 240901	88		38335
34.	Sáros-ér II.	telep	Megelőző feltárás	68-233	796118; 242146	87,5		38336
35.	Sarkad-ér III.	telep	Megelőző feltárás	68-233	792203; 240167	90,2		38337
36.	Rákóczi Ferenc út 63.	telep	Megelőző feltárás	68-144	791939; 240538	88		38338
37.	Körcsatorna	telep	Megelőző feltárás	68-322	790700; 238968	87		38330
38.	Római katolikus templom, plébánia-kert	telep	Megelőző feltárás	68-322	791870; 239709	90		76341
39.	Új-kút	telep	Megelőző feltárás	68-411	792642; 239588	87,3		38339
41.	Temető-dűlő, Sarkad-ér I.	telep	Megelőző feltárás	68-144	791886; 241587	88,6		65316
42.	Temető-dűlő, Sarkad-ér II.	telep	Megelőző feltárás	68-144	791798; 241095	88,2		65318
43.	Fekete-tanya (juhászat), Sarkad-ér	telep	Megelőző feltárás	68-144	790152; 242479	89		65322
44.	Kis-Bence-lapos	telep	Megelőző feltárás	68-233	792790; 243286	89,5		65324
45.	Sarkad-MérgeS-Sáros-éri-főcsatorna	telep	Megelőző feltárás	68-411	792377; 239237	87		65326

Lelőhelyek elhelyezkedése Nagyiván közigazgatási területén

Régészeti lelőhelyek a település területén

- Piros poligonok: Feltétlenül kikerülendő, földmunkával nem bolygatható lelőhelyek
- Kék poligonok: Megelőző feltárást igénylő régészeti lelőhelyek

1.6. A helyi építészeti örökség települési értékléltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit:

Nagyiván község településképeinek védelméről Nagyiván Község Önkormányzata Képviselő – testületének a 15/2017. (XII.18.) számú rendelete szól. A településképi rendelet a jóváhagyott településképi arculati kézikönyvvel összhangban készült.

Nagyiván község önkormányzati képviselő – testülete a településképi rendeletben védelem alá nem helyezett épített értéket.

ORSZÁGOS VÉDELEM (MŰEMLÉK)

ALATT ÁLLÓ MŰVI ÉRTÉKEK

Védett érték sorszáma:

1.

Megnevezése:

Görbe csárda

Védelem típusa:

Műemlék

Nyilvántartási szám: 9860

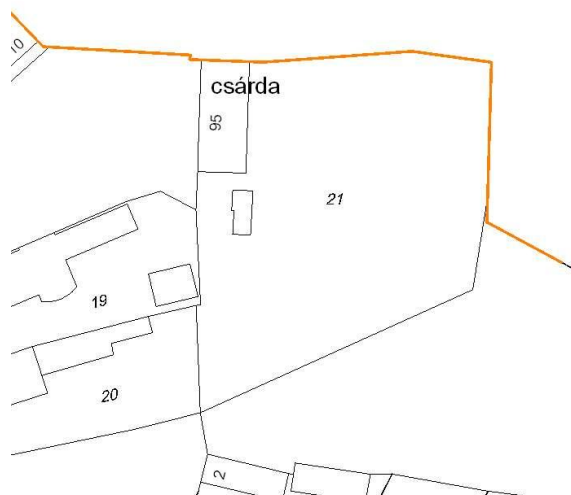
A védett érték leírása:

Egykori csárda, melyben Rózsa Sándor is hajdanán megfordult. A csárda épületére jellemző a kevés nyílászáró, a négyosztatú ablakok. A jellegzetes alföldi csárdaépület tömegformálása és külső építészeti jegyei is az egyszerűséget, a díszítés nélküli homlokzatot képviselik. A csárda épülete egykor nádfedezésű, ma már cserépfedésű. Jellegzetes a tetőforma, amely kontyolt nyeregtető.

A Hortobágyi nagy múltú pásztorok, betyárok egykori találkozóhelye, melyről a Nagykunsági krónikában Györffy István is írt és A Hortobágy legendája film is bemutatja ezt az időszakot.

A védett érték helyszínrajza:

Védett érték címe:

Nagyiván, Fő út 95.

Helyrajzi száma:

21

Vizsgálat ideje:

2023. április hó

Felvező személy:

Kiszelovics Ildikó

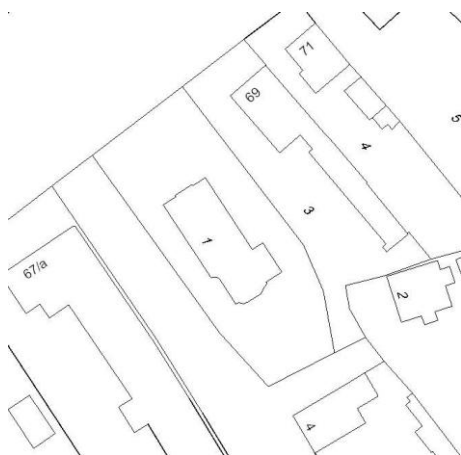
Védett érték sorszáma:	
	2.
Megnevezése:	
	Római katolikus templom
Védelem típusa:	
	Műemlék
	Nyilvántartási szám: 4038

A védett érték leírása:

Keresztelő Szent János születéséről elnevezett római katolikus templom, 1789-ben épült. Egyhajós, íves szentélyzáródású templom, a főhomlokzat középrizalitjában álló toronnyal. A szentély keleti oldalán sekrestye. A hajót két, a szentélyt egy falpilléren nyugvó csehboltozat fedi. A torony alatt karzat. A szentély homorú falpillérekkel ill. hevederrel szűkül a karzat és a szentély felé. A sekrestyében teknőboltozat. Díszítőfestés, mennyezetképek. Keresztelő Szent János főoltár sztypesz, festett, fa, copf stílusú 1800 körül. Tabernákulum festett fa, historizáló, oltárkép rokokó keretben 1858-ban készült. Szent József mellékoltár oltárfal, festett fa klasszicista. XIX.. sz. oltárkép a XX. századból. Szószék festett fa, rokokó a XVIII. századból.

A védett érték helyszínrajza:

Védett érték címe:

Nagyiván, Fő út 67.

Helyrajzi száma:

1

Vizsgálat ideje:

2023. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védett érték sorszáma:
3.
Megnevezése:
Nyeregtetős épület
Védelem típusa:
Műemlék tartozék
Nyilvántartási szám: 15990

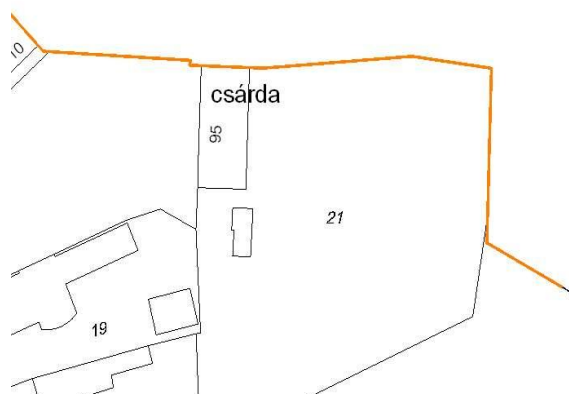
A védett érték leírása:

Egykori csárda - melyben a legenda szerint Rózsa Sándor is hajdanán megfordult – udvarán lévő nyeregtetős melléképület.

foto: google

A védett érték helyszínrajza:

Védett érték címe:

Nagyiván, Fő út 95.

Helyrajzi száma:

1

Vizsgálat ideje:

2023. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

HELYI VÉDELEMRE JAVASOLT MŰVI ÉRTÉKEK

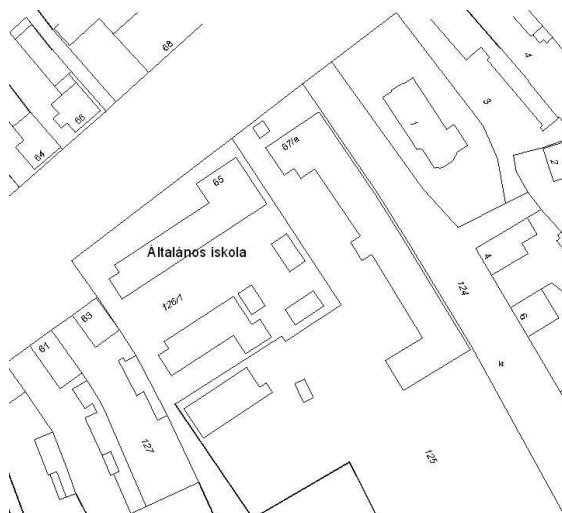
Védendő érték sorszáma:
1.
Megnevezése:
Általános iskola
Védelem típusa:
Helyi védelemre javasolt

A védendő érték leírása:

1930-as években épült iskolaépület, eredeti formája bővítésre került. Jellegzetes az iskola épületének külső alakja, és az épületnek külön hangsúlyt ad a fából kialakított kapuzat és a kapu melletti kis „harangláb”.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Fő út 65.

Helyrajzi száma:

126/1

Vizsgálat ideje:

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

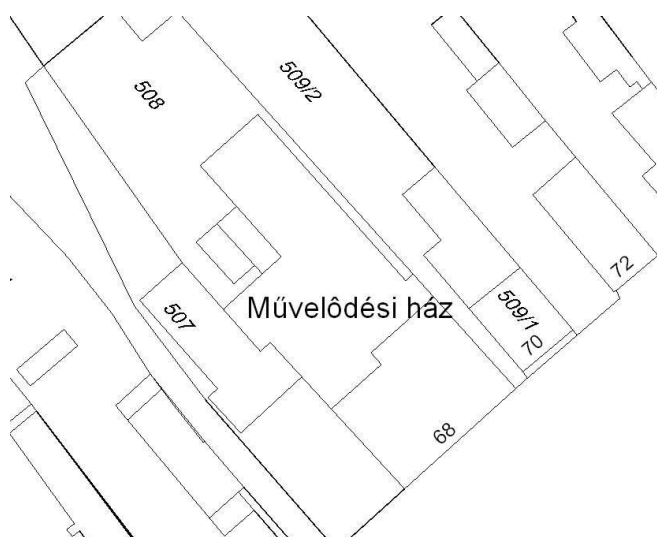
Védendő érték sorszáma:
2.
Megnevezése:
Művelődési ház
Védelem típusa:
Helyi védelemre javasolt

A védendő érték leírása:

Az 1957-ben épült szoc-reál művelődési ház a Fő utca meghatározó épülete volt. Ennek a stílusnak a jellegzetességei a lapostető, a közintézményeknél az oszlopokkal hangsúlyozott főbejárat. Bár méretei eltérnek a település többi épületétől, hagyományos színvilága miatt mégsem kirívó, és az épület előtti előkert befolyásolja a tömegarányokat.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Fő út 68.

Helyrajzi száma:

508

Vizsgálat ideje:

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:

3.

Megnevezése:

Hortobágyi Nemzeti Park Tájháza

Védelem típusa:

Helyi védelemre tervezett

A védendő érték leírása:

Jellegzetes Nagyiváni nádfedeleles egyszerű tömegű, nyeregtetős, fehérre meszelt falú épület. A ház anyaghasználata is hagyományörző. Az épület megépítésével az egykori nagyiváni házak fő stíluselemeit igyekeztek bemutatni. Jellegzetessége a lopott tornác, melyet hangsúlyoznak a sötétbarnára festett fa oszlopok. A fehérre meszelt homlokzat egyszerűségében is kiemeli a sötét színű nyílászárókat, melyek ablakosztásai a tanyai lakóházak nyílászáróinak mintájára 1/3-2/3 arányúak.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Szabadság út 2/a.

Helyrajzi száma:

216

Vizsgálat ideje:

Felvevő személy:

Kiszelovics Iládkó

Védendő érték sorszáma:
4.
Megnevezése:
Népi lakóház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett

A védendő érték leírása:

Nádfedeles, tornácos népi lakóház. A nádfedeles házakra jellemző volt, hogy a gerincnél néhány sor cserépfedéssel egészítették ki és egyben védték a héjazatot. A tipikus lopott tornác itt is megfigyelhető, bár egyik végén csak falazat van és beépítve csak a hátsó rész került. A jellemző ablakosztatú sötétbarna nyílászárók jól érvényesültek, és táji jellegzetességet adtak a fehérre meszelt házfalaknak.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Rákóczi út 1.

Helyrajzi száma:

552

Vizsgálat ideje:

Felvevő személy:

Kiszelovics Iládkó

Védendő érték sorszáma:
5.
Megnevezése:
Népi lakóház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett Műemléki védelemre tervezett

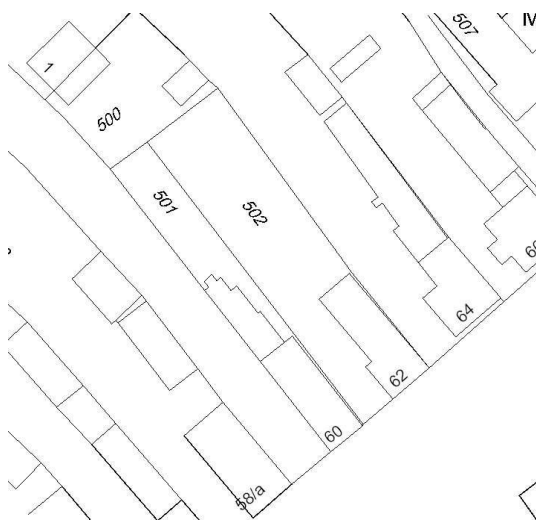
A védendő érték leírása:

Módosabb gazda háza a Fő utcán.

Az utcára háromablakos épülettípus ezen a településrészen jellemző volt. Az utcai homlokzat arányait kiemeli a szélső ablakok melletti kettős oszlop, valamint a középső ablak melletti egy-egy oszlop, amely szimmetrikusan tagolja a homlokzatot. A homlokzati felületképzés színei, a sötétebb lábazat és ablakkeret, valamint a fehér falszín Nagyván jellegzetességei. Az oromzat deszkából készült és jellegzetes népi motívumaival, a „napsugaras” díszítéssel, az oromzaton lévő kereszttel a Fő utca meghatározó épülete. Fenti épületet a KÖH műemléki védelemre javasolta

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyván, Fő utca 62.

Helyrajzi száma:

502

Vizsgálat ideje:

2017. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

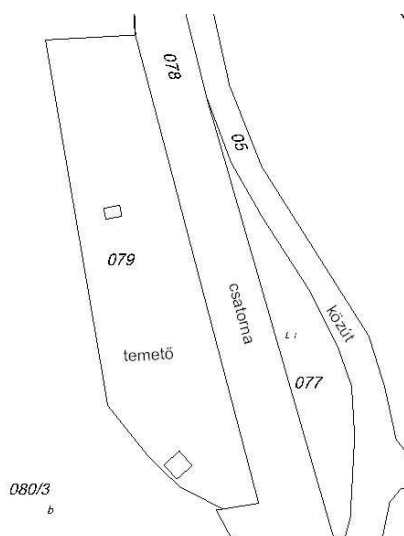
Védendő érték sorszáma:
7.
Megnevezése:
Temetőkapolna
Védelem típusa:
Tervezett helyi védelem

A védendő érték leírása:

Egyhajós, egyszerű formájú temetőkapolna. A bejáratnál lévő torony kialakítása teszi különlegessé a kápolna épületét.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Sarkadi temető

Helyrajzi száma:

079

Vizsgálat ideje:

2017. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

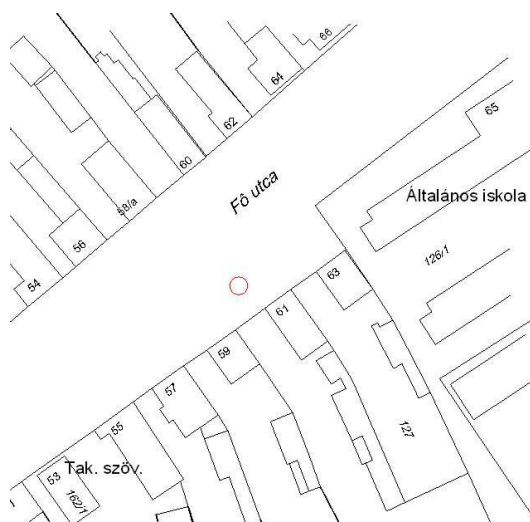
Védendő érték sorszáma:
8.
Megnevezése:
Keresztelő szent János szobor
Védelem típusa:
Tervezett helyi védelem

A védendő érték leírása:

A közterületen elhelyezkedő szobor Nagyiván egyik jelképévé vált. Talapzata száz évvel ezelőtt készült, a szobrot a 1990-es években állította az Önkormányzat

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Fő út

Helyrajzi száma:

Közterület – Fő út

Vizsgálat ideje:

2010. április hó

Felnevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:

9.

Megnevezése:

Népi lakóház

Védelem típusa:

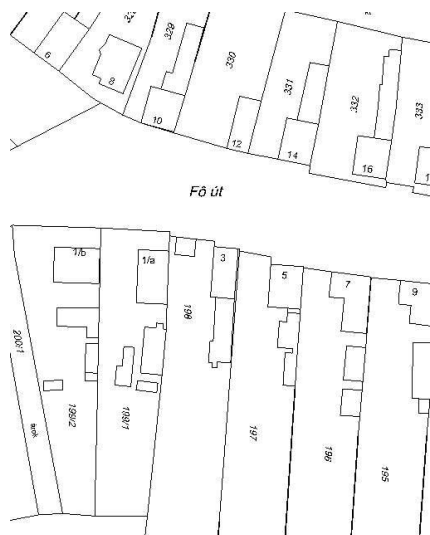
Tervezett helyi védelem

A védendő érték leírása:

Hagyományos beépítési formájú népi lakóház. Nagyivánban jellemző volt a lakóház mellé az utcafrontra épített melléképület elrendezés. Ebből a hagyományos elrendezésből ez az egy épület maradt fenn. A főépület a jellegzetes népi lakóház – típust képviseli, bár az utca felé már háromablakos. A homlokzati színek a településre egykor jellemző, fehér meszelt fal és sötétszínű lábazat.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Nagyiván, Fő út 3.

Helyrajzi száma:

198

Vizsgálat ideje:

2017. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

1.6.1. *A településszerkezet*

Nagyiván településszerkezetét meghatározza a történelmi fejlődés, fellelhető az 1850-es években is meglévő főutca, melynek vonalvezetése, teresedései megmaradtak.

Változatlan formában napjainkig fennmaradtak az alföldi jelleggel együtt járó halmazosodásra utalnak a több ponton kialakuló zsákutcák, zugok, telekfeltárást biztosító keskeny közök. A főutca orsószerű alakja is fennmaradt, amely a templom környékén a legszélesebb. A főút mentén hatalmas beltelkek alakultak ki, amelyek lenyúltak a belterülettel szomszédos legelőig, illetve a belterületet körülvevő erekig. A Fő utca nyugaton (az egykori szárazmalom) a posta környékén kettéválík az északi utca lesz később a Temető – köz. Ennek végén van a Harc-halmi temető, más néven alsó temető, melyet 1830-ban szenteltek fel.

Nagyiván község belterületének szerkezete

Nagyiván központja a XX. Század első felében tovább fejlődött. A falu központjának súlyponti részét a templom és plébánia, illetve a plébánia szomszédságában az 1930-as évektől újjáépülő egyházi iskola képezte.

1920 után Nagyivánon is mértek ki a belterületen telkeket, 116 család jutott 24 katasztrális hold összterületen házhelyhez. Ez a házhely juttatás az Újtelepnek nevezett falurész kialakulását eredményezte. A Harc – halmi temetőtől délre jött létre az új telep, amely négy utcából (Örsi út, Bem Apó, Zrínyi Miklós, Szabadság utca) egyenlő nagyságú telkekből álló falurész.

A fokozatosan átépülő területeken az utcakép előkert tekintetében megegyező, azonban különböző épülettípusok egymásmellettiisége figyelhető meg.

A településen védett, védendő utcakép nem található.

1.6.4. Egyéb településkarakter elemeket

Nagyivánon a fentebb felsorolt településkarakter elemeken kívül, más településkarakter elemek nincsenek.

1.6.5. Építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást

Nagyiván lakóterületein a jellemző beépítési mód az oldalhatáron álló családházak beépítés. A beépítés mértéke a telekterülettől függő, a kisebb telkeken nagyobb a beépítés, a nagytelkes területeken a 20-25 % körüli, de az átlagos telkeken a beépítés 30% alatt van. Az oldalhatárra épült családházak területek előkert tekintetében változatos képet mutatnak, a településen belül jelentős számú az előkert nélküli a beépítés, máshol 3-5 méteres előkertek vannak.

A település központi részén lévő intézmények jellemzően szabadon állóak, de méreteik miatt a telek szélességének hangsúlyos elemei. Az intézményi terület sűrűsége és beépítési százaléka nagyobb a családi házas területeknél, jellemzően 40 % körüli a beépítettség.

Nagyiván község lakóterületein a jellemző szintszám a földszint, vagy földszint + tetőtérbeépítéses családház. A lakóutcák nagy részén a sátoztetős lakóházak és utcára merőleges gerincű tetőtér beépítéses épületek vannak, az újabban épült épületek között összetett alaprajzú és tetőidomú családházakat is találunk.

1.6.6. Táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet

Nagyiván a történelmileg fokozatosan betelepült, bővített organikus utcahálózattal és részben mesterségesen kialakított település. Belterülete a különböző víz-erek közötti magasabb, árvízmentes szigeteken alakult ki. Hatház, (Hadház) a község legrégebbi településrésze. A Sarkad-ér partján Nagyiván északra húzódó részén szabályos telkek alakultak ki: ez a településrész az Andornak elnevezést kapta. A templom és a plébánia között, egy mély fekvésű, mocsaras területen áthaladva vezetett az új Kismezőre. A falu déli részén Kertsor, Kertalja az elnevezésű rész a Kismezővel párhuzamos elhelyezkedésű. A Faluvég-halomtól délre a község fiatalabb településrésze a szabályos utcahálózatú, azonos telekméretű Újtelep.

A falu külső képe az 1960-as évekig eléggé archaikus maradt: kerítésnélküli portákkal, fehérre meszelt falú, tornáckiképzésében a környező falvaktól eltérő, náddal fedett lakóházaival. A zegzugos utcahálózat, a kertek alá nyúló nádasok, kubikgörök sajátos hangulatúvá tették a fátlan települést.

A mai településmag a templom és a községháza-művelődési ház közötti, a széles utca menti terület. Igazgatási központja a község egyik zöldfelületi központja is. A főút mentén hatalmas telkek alakultak ki, amelyek lenyúltak a lakóterülettel szomszédos legelőig, vízpartokig.

A település biológiailag aktív felületeinek nagysága a belterület méretéhez képest jelentős. (nagy méretű telkek, növényzettel borított zöldterületek), viszont a lakosságot szolgáló, minőségi, kondicionáló zöldfelületek aránya a beépített területekhez és a lakosság létszámához mérten is alig megfelelő.

Nagyiván gondozott zöldfelületei a község közterületein összesen 5735 m².

Nagyiván zöldfelületi elemeinek jelentős része a településközpontban, a községen áthaladó 3402 számú közút (Fő utca) mentén található. (Hősök tere, művelődési ház előtti park, az intézménykertek óvoda, iskola, öregek otthona, katolikus templom kertje és egyéb zöldfelületi teresedések: távolsági autóbusz-váró). A többi zöldfelületi elem (temető, kertek, sportpálya) a település határán láthatók.

A kondicionáló hatású közhasználatú zöldfelületek: a rendszeresen fenntartott közpark, közkertek területe (Hősök tere, Fő utcai zöldfelületek). A korlátozottan közhasználatú települési szintű zöldfelületi elem a templomkert, az intézmények zöldfelületei (óvoda és iskolakert), a sportpálya és a temető, kertek. A belterületi utakat kísérő zöltsáv, a nagy telekméretű ingatlanok kertjei, a zöldfelületi rendszer különleges elemeit jelentik.

A zöldfelületi elemeket jelentőségük (közhasználatuk, elhelyezkedésük), kialakításuk és növényzetük minősége, valamint a terület fenntartás gyakorisága, a zöldterület nagysága alapján rangsorolva az alábbiak:

Közhasználatú, település szintű közparkok, közkertek

Hősök tere a település értékesebb, közhasználatú zöldfelülete a Petőfi utca és a Fő utca, találkozásánál az egykori alsó szárazmalom és alsó kocsmá lebontásával keletkező téren alakult ki az 1930-as években. A Hősök kertje az I. világháborúban elesett nagyiváni lakosoknak állított emléket. Az emlékművet és közvetlen környezetét a közelmúltban felújították. A park korszerűsítése a közeljövőben esedékes lesz a padok, burkolatok és a növényzet elhasználódása miatt. Az említett közparkhoz szervesen kapcsolódik a Községháza előtti zöldterület. Az épület előtti zöldterület jelenleg parkolóként szolgál, a Hősök tere park, és az óvoda előtti zöldfelülettel együtt átalakításra, felújításra szorul.

Községháza előtti zöldterület és a Hősök tere emlékműve a kis parkban.

Korlátozottan közhasználatú, de jelentős zöldfelülettel bíró intézményi zöldfelületek

Nagyiván zöldfelületi elemei közül a művelődési ház és könyvtár épületének környezete, a templom és a temető, az intézmények kertjei tartoznak ide.

A művelődési ház előtti park és a piactér, a Keresztelő Szent János szoborral.

Művelődési ház és könyvtár (Fő út 68.) előtti park a település leginkább gondozott zöldfelülete. Az utat kísérő természetes fák árnyékában az épület előtti teresedés gyepes felületét örökzöldek, cserjesövény, rózságyás és padok teszik hangulatosabbá.

Általános iskola (Fő út 65.) Az iskola kertje hangulatos gyepes fogadóudvara nyírfáknak, öreg akácoknak, ezüstfenyőnek, feketefenyőnek, japánakácának ad otthont. A hátsó kert épületekkel teljesen körbeölelt, burkolt tornatér.

Tiszavirág Református Óvoda Nagyiváni Tagintézménye (Hősök tere 2.) felújítás, korszerűsítés alatt áll. A kertben játszóudvar van.

Szociális otthon (Fő út 67/a.) a Szent József idősek otthona hosszabb ideje bővítés alatt áll. Kertje a közelmúltban került kialakításra. Szép, gondozott dekoratív növénycsoportok, virágágyak teszik szebbé az ott élők életét.

Szent József idősek otthona és az iskola kertjei.

Katolikus Templom és Parókia kertje (Fő út 67/a, 1. hrsz.) a település központjában található. Az épületet korábban felújított, kertépítészeti rendezett kert vette körbe. Kültéri misére, és személyes elmélyülésre alkalmas padokat, pergolát és a zöldfelületet a nagyiváni Római Katolikus Egyházközség tartja fenn.

A település sportpályája

A Szabadtéri *sportpálya* az Örsi út végén, a (319, 320 hrsz.) a község és a „puszta” határán lévő területen található. A játékpálya zöldje a puszta füves területébe simul, csak a kapuk fehér keretei teszik láthatóvá a sportterület határait. A vizesblokkal felszerelt öltözőépület a falu szélső házaival „egysorban” látható. A sportpályát a Községi Sportegyesület használja.

A Sarkadi temetőkert új urnafala és a Harchalmi kegyeleti park.

Temetőkertek

A településen csak önkormányzati tulajdonú temetők vannak.

Sarkadi (Kápolnai) temető Nagyiván (079 hrsz.) működő, a temetkezési területe. A temető már messziről köszönti a falu felé közeledőt. Kápolnája helyi védelemre javasolt. A körülötte lévő emlékkert növényzete gazdag örökzöldekben (pl.: borókák), gondozott sírjain elfekvő örökzöldek láthatók. Lekerített területét a Sarkad-ér felől „bozótos” határolja.

Harchalmi temető (321 hrsz.), más néven alsó temető, melyet 1830-ban szenteltek fel. A temetkezési hely sajátossága, hogy kunhalomra (Harc-halom vagy Faluvég-halom) települt. A Harchalmi temető sírkertje ma kegyeleti park. A sírok gondozottak és örökzöldekkel beültetettek.

Egyéb zöldterületek közé soroltuk a biológiai aktivitással bíró, de esztétikai élményt, és használati értéket a település közössége számára nem nyújtó nagyméretű belterületi, mezőgazdasági hasznosítású kerteket.

Különleges zöldterületi „elem”

A falu településképét meghatározó jelentős ’zöldfelületi elem’ a porták mögött, az utcák és a belvízelvezető-csatorna partok végén, a mindenhol látható, érzékelhető Nagyivánt körbeölelő puszta látványa.

Utcafásítás:

A településen átvezető közlekedési út mentén a lehetőséghez képest kevés fa-, fasor látható. Az utcákon a lakóházak előtt többnyire gyümölcsfák (szilva, meggy, dió) és gömbformájúra metszett akácok, szürke nyárfák virágos kőrisek fordulnak elő leggyakrabban, néhol örökzöld keleti tujasor is látható. Juharok, csavartfűzek, akáckák, virágos kőris és

jegenyenyárfa, vérszilva fasor szakaszok, szürkenyárfák, nyírfák, néhol oszlopos borókák teszik változatossá a Fő út növényzetét.
(Kollányiné Földi Hajnalka)

1.6.7. Szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort

Nagyivánon a közterületen és az intézmények kertjében találunk szobrokat, utcabútort.
A Fő úton a kiszélesedő teresedésen található a Keresztelő Szent János szobor

A művelődési ház előtti részen található emlékhely:

2. *A rendezés során tervezett változások hatáselemzése*

2.1. *A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése*

A települési értékleltárban található művi értékek belterületen találhatók. A belterületi fejlesztések települési értékleltárban található elemeket és környezetüket jelentősen nem érintik. A műemléki környezetben a fejlesztési terv és a rendezési terv olyan módosítást tartalmaz, mely által jellemzően a műemléki környezet lakó vagy intézmények elhelyezését szolgálja, a beépítési paraméterek pedig a műemlék látványát nem veszélyeztetik. A kijelölt fejlesztések jellemzően a belterület be nem épített területén vannak, ezen fejlesztési területeken olyan épület, építmény, mely a települési értékleltárban van nincs, tehát a fejlesztéseknek közvetlen hatása a települési értékleltárban szereplő elemekre nincs.

2.2. *A 2.1) pontban szereplő változások hatásai:*

2.2.1. *A régészeti örökségre*

A település belterületén lévő fejlesztések a 320/5-23 hrsz -on kijelölt különleges, beépítésre nem szánt megújuló energiaforrások hasznosításának területe (tervezett napelempark) és a 72/4 hrsz-on kijelölt kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület hatása a régészeti örökségre:

Hrsz. 320/5-23. Különleges beépítésre nem szánt megújuló energiahasznosítási terület kijelölése. Tervezett napelempark.

A fenti beruházás a 9. Régi temető halom nyilvántartott régészeti lelőhelyet érint. A tervezéssel érintett terület, belterület nyugati részén, a régi temető körül található telkek területe. Egykori kisebb vízfolyás déli partján van. A régészeti lelőhely (*9. Régi temető halom lelőhely*) ex-lege védett kunhalma nincs a telkeken, de a vízparti elhelyezkedés és a halom közvetlen közelsége miatt régészeti érintettség várható. A beruházás megvalósulásakor a földmunkával járó munkák (szervízutak, kábelfektetések) során régészeti munkák várhatóak, melyek a beruházás időigényét és költségét növelik.

Részletesen az örökségvédelmi kérdésekben Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály dönt.

Hrsz. 72/4. Gazdasági, kereskedelmi terület falusias lakóterületből. Tervezett cukrászati üzem.

A fenti beruházás területén azonosított régészeti lelőhely nem található. A tervezéssel érintett terület a belterület délkeleti részén, az Ady Endre út nyugati oldalán található telkek. A telkek keleti vége a Nádas-fenék vízfolyás magaspartján található, míg a nagyobbik, nyugati rész, a vízfolyás medrében van.

A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Belterületi elhelyezkedése és a természetföldrajzi elhelyezkedés – úthoz közeli rész magasparti fekvése – miatt örökségvédelmi érintettség valószínű. Új építkezések esetén régészeti felügyelet ajánlott.

Részletesen az örökségvédelmi kérdésekben Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály dönt.

2.2.2. A történeti településre, település- és tájszerkezetre

A településen védett településrész, és településszerkezet nem található. A településfejlesztési terv figyelembe veszi a kialakult településszerkezetet.

2.2.3. A települési értéktárban szereplő műemléki értékekre

A településen lévő országos védelem alatt álló római katolikus templom körül kijelölt műemléki környezetben településközpont vegyes terület került kijelölésre, mely kijelölés biztosítja, hogy a műemléki környezetbe lakó vagy intézményi funkció kerüljön, a beépítési paraméterek pedig biztosítják a műemléki épület fennmaradását.

Az országos védelem alatt álló Görbe csárda jelenleg üresen áll, javasolt hasonló funkciójú értékőrző hasznosítása, vagy csárdamúzeumként történő, a műemléki szempontokat figyelembe vevő kialakítása.

3. Értékvédelmi terv

3.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Az értékleltárban szereplő, védelem alatt álló Római Katolikus templom eredeti formájában megtartandó, a településképi rendeletben előírtakat ezen védelem alatt álló értékek esetén be kell tartani.

Az országos védelem alatt álló Görbe csárda jelenleg üresen áll, javasolt hasonló funkciójú értékőrző hasznosítása, vagy csárdamúzeumként történő, a műemléki szempontokat figyelembe vevő kialakítása.

3.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása

A település megalkotta a településképi rendeletet, melyben védelem alá értéket nem helyezett. Amennyiben védelem alá helyezési kérelem, indítvány érkezik az önkormányzathoz, akkor a rendeletben részletesen szabályozottak szerint kell a főépítész közreműködésével kell a helyi értékvédelmi kérelmet elbírálni, a döntésnek megfelelően a településképi rendelet módosítani a vonatkozó jogszabályok előírásai betartásával.

A település régészeti örökségével kapcsolatban, a beruházással kapcsolatos régészeti feladatok tekintetében az örökségvédelmi hatóság állásfoglalása a mérvadó. A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével (a továbbiakban: örökségvédelem) kapcsolatos hatósági feladatok ellátására:

a) első fokú örökségvédelmi hatóságként Nagyiván esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Vármegyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály

Fontos tudnivaló: A terepbejárással, próbaásatással vagy szakfelügyelettel ill. az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésével nem zárulnak le okvetlenül a régészeti tennivalók. E munkák a felderítést célozzák, azok eredményétől függően további régészeti kutatásokra, azaz megelőző feltárásra is szükség lehet.

Szolnok, 2025. augusztus hó
Kiszelovics Ildikó
TT-1-16-0238
vezető településrendező tervező